

До читачів!

Це не розповідь і не звичайна публіцистика. Це - політичне звинувачення у злочинстві. Звинувачення режиму, створеного внаслідок узурпації влади, внаслідок дій, що суперечать Конституції, з боку Президента та підлеглих йому високих посадовців.

Час летить стрімко. Коли Ви читатимете ці сторінки, багато чого зміниться, стане відомим. Але переконаний - воно лише доповнить те, про що тут йдеться, ім'я чому - зло.

Саме зважаючи на стрімкість розвитку подій, роботу не можна було написати детальніше. Тому доцільно читати статтю «Хроніка...», звіряючи її з додатками. Тим самим ви краще зрозумієте і зміст подій, і ту боротьбу, яка ведеться довкола них, і намагання влади через залежні засоби інформації замаскувати свої наміри та вже скоєні злочини.

Погляньте, як цинічно, зі зневагою до вашої гідності коментуються мітинги, організовані державною владою за бюджетний кошт. Зігнані на площі і вулиці люди нібито захищають Конституцію, вимагаючи внесення до неї змін. (Цю процедуру розумники назвали ветеринарно-медичним терміном «імплементация»). Але ж «імплементация» - не захист, а нищення Конституції! Це б мали розуміти ті, кого змусили на вулицях відволікати увагу суспільства від «справи Гонгадзе», тримати завчасно підготовлені транспаранти на підтримку Президента. Зрозуміти, бо основна частина їх - інтелігенція, студентство, службовці.

До них звертаюся найперше. Можна скільки завгодно посилатися на залякування, шантаж, погрози звільнення з роботи чи виключення з інституту. Але ж не можна без кінця шукати виправдання своїй безпринципності. Ми мусимо врешті усвідомити себе народом, зрозуміти свою відповідальність за те, що відбувається в нашій державі!

Якщо мої слова не знаходять у вас відгуку, послухайте, що каже мати Георгія Гонгадзе - Леся Теодорівна. Ця нещасна і мужня жінка, над якою збиткується слідство, знаходить сили в трагічній для себе і рідних її сина час нагадувати про нашу людську сутність. Вклонімося їй, посипвчуваймо їй, дітям і дружині Георгія Гонгадзе, зробімо так, щоб лихо, подібне до того, якого зазнали вони, оминало ваші сім'ї. Цьому лише одна гарантія - ваша небайдужість.

У моїй статті, власне, йде безперервна, непроста полеміка з владою, її окремими представниками. Висновки з цієї полеміки зробить життя. Якими вони будуть - залежить від усіх нас, включаючи Президента, міністрів, прокурорів та слідчих. І від автора теж.

Одне тільки знаю - торжество правди неминуче!

Олександр МОРОЗ.

Хроніка одного злочину

Версії і факти

*Ми сперечалися до хрипу - я і ти,
аж очманіли, ніби з пересвисту,
та виростили в спорі,
як хребти,
проблеми із іще недавніх істин.
А сутність демократії проста:
народ як налаштують на розправу,
то розіпнуть за вироком
Христа,
й помилують
розбійника Варавву.*

Володимир Черепков.

27 грудня 2000 р.

1. Старе продовжується знову

Після повторної перемоги в президентському марафоні глава держави приймав поздоровлення від тих, хто «кував» перемогу (керівництво ЦВК, олігархи, міністри), тих, хто розраховував на щось, чи в інших гілках влади сподівався на корисні для себе зміни.

- З такою перевагою, - розшаркувалися вони, - треба діяти рішуче і швидко. Люди виправдають усе...

Схоже, такі висловлювання припадали до душі Президентів, бо мета досягнута, а про методи... Хто ж згадає, що ще за кілька місяців до того один з його найближчих багатолітніх порадників, слухаючи прогнози запрошених експертів, висловився приблизно так: «Ви запишіть собі цифру - 56%. Буде так незалежно від голосування і підрахунку голосів». Очевидно, це був не просто прогноз.

«Новий» курс стосувався двох напрямів: «зачистки» політичного поля і прориву в економіці. З економікою довелося зачекати.

та й з кандидатурою прем'єра ясності не вистачало. Список небажаних на цій посаді людей, складений далеко від України, охоплював перелік якраз тих, хто першим поспішав на поздоровлення і, спираючись на недавні заслуги, претендував на владні, розумій, фінансові дивіденди.

Зате із «зачисткою» була повна ясність: знищити всіх (у політичному найперше сенсі), хто виступав проти (конкурентів на виборах, депутатів, партійних лідерів, представників засобів масової інформації, керівників державних, господарських, дипломатичних, освітянських та інших структур, де виборці проголосували «не так»). Тисячі прикладів підтверджують таку лінію «нового-старого» глави держави.

Кілька точок у цій лінії завжди лишалися найбільш важкими для її ініціатора. Нестерпна і постійна - парламент, якому хоч і заткнули рота, але не вичистили від тих, хто здатен говорити правду. Превентивні кроки: шантаж С. Головатого, жорстоке побиття О. Сльяшкевича, невизнання повноважень обраного кілька разів депутатом Ю. Оробця - не гарантували від критики, відвертого аналізу «здобутків» у різних сферах життя суспільства. А тут іще постійна тривога від того, що може заговорити відправлений подалі на відсидку П. Лазаренко, недавно залежні від нього М. Агафонов і особливо Ю. Тимошенко. А непростий О. Ткаченко, такий близький у 1998 році і такий далекий у 1999 - му, після включення в президентський марафон за покликом

народу! А про О.Мороза і говорити нічого. Як вирвалося з уст Президента, саме він - головний ворог держави, який відтягнув її на 50 років назад, позбавив Президента такого жаданого права розпускати парламент навіть без пояснення причин. Як те робиться нібито в Португалії, хоч таке там і не снилося. А вірний начебто в усіх відношеннях В.Медведчук, котрий, не чекаючи наступних президентських кампаній, доволі безцеремонно пораяється в кадровому «городі» глави держави у Закарпатській, Чернівецькій, Львівській областях. Чи його напарник Г. Суркіс, що прибрав до рук низку обленерго, а тепер зосереджує реальну владу в інших секторах економіки, отже, опосередковано і в політиці. Підозру викликають начебто вірні І. Бакай, О. Волков, В. Пінчук, І. Шаров та їм подібні фінансові тузи, яких відправлено до парламенту (в Україні нині сподіватися на лояльність бізнесменів можна лише в двох місцях: у тюрмі або в парламенті), та хтозна, як поведуться вони в критичний момент, коли захитається трон? Немає віри і Ю. Костенку, бо раптом Рух захоче знову стати партією, а не маріонеткою влади. Так само і комуністам з їх «золотою акцією» в парламенті. Нащо вже погідливий І. Плющ, а й від нього оскома на зубах. Хіба забудеш його оцінки Кучминого прем'єрства?

Нікому вірити. І здебільшого це «нікому» і є парламентом. Його слід паралізувати. Звідси затія з референдумом, імплементацією, «оксамитовою» контрреволюцією, адміністративною реформою тощо.

З парламентом зрозуміло. Коли справа піде так і далі, його вдасться зробити кишеньковим. Правда, краще було б **призначати** депутатів. Це - рожева мрія Президента. Зайшов собі, скажімо, довірений олігарх чи керівник адміністрації (як перед довиборами влітку 2000-го), показав список. Президент відзначив, де слід, хрестиком і... законодавчий орган готовий. Гарантії повні: в руках «адмінресурс», ЦВК, податкова, прокуратура, міліція, СБУ, засоби масової інформації, навіть Конституційний Суд.

У царині ЗМІ ніби все гаразд, а спокою немає. Талановиті, звичайно, В. Долганов, І. Сторожук, Лапікура, але ж 24 години на добу по всіх каналах і хвилях їх не запустиш. То в одному, то в іншому місці пробиваються голоси Т. Коробової, І. Бокого, І. Погорелової, С. Рахманіна, Г. Гонгадзе, О. Ляшка. Треба і цією цариною займатися. Безконечні клопоти монарші.

Небезпечним здався Г. Гонгадзе. Не сам по сой чи своєю творчістю. Коли те читати Президентові? Йому розкажуть, поінформують, підберуть і скомпонують. А небезпека від того, що хлопець симпатичний, талановитий, непримиренний і водночас компромісний щодо різних, часом протилежних течій, і можливо, тому гарно поінформований. Загалом - дзеркало журналістики в її нормальному об'єктивістському стані.

Донос від «колег», задрість, підозра, що володіє небажаною інформацією, контакти на Заході, вміння узагальнювати... - хто знає, що стало причиною вибору жертви. Але він відбувся.

2. Стратегічна схема

Кожен політик, впливова група, владна структура, партія тощо по-різному вибудовують свою перспективу. У підсумку, наміри і дії різних суб'єктів суспільного життя накладаються, впливають одні на одних і загалом політичний процес розвивається як синтез різноманітних факторів.

З перебігом подій, коли вони стають **фактами** суспільного життя, їх взаємозв'язок розкриває авторські задуми і дає можливість передбачати подальшу логіку розвитку.

За рік, що минув після президентських виборів, відбулося чимало подій, які дають можливість означити ключові точки політичного процесу і наміри його розробників. Безперечно, основним конструктором у цей період виступав Президент. Не сам, на те у

нього є небайдужі підлегли. Тим паче, йому не обов'язково було говорити про свої наміри, їх неважко вгадати. А челядь цьому «мистецтву» навчати не треба.

Усе, що відбулося протягом року, переконливо свідчить: **Президент готується до третього терміну.** Чи хто його переконав, що це прагнення народу, чи сам він повірив у свою винятковість, чи в тому він і його оточення побачили гарантії власної безпеки - те значення не має. Але згадані раніше факти: створення специфічної більшості у парламенті, провокування референдуму і його проведення, спотворення його змісту в поданні пропозицій щодо змін до Конституції, продовження перманентного протистояння з урядом і шельмування навіть ручного парламенту, посилення контролю над ЗМІ тощо - все підтверджувало: **влада продовжує боротися за владу.** А деякі висловлювання наближених до «керма» людей розпочали потроху зондувати громадську думку з приводу того, що, мовляв, за нинішньою Конституцією у Президента нібито перший термін, «забуваючи», що в Основному Законі головне - про **що** записано, а не **де і коли.** Сам Президент за тим спостерігав мовчки.

Для реалізації таких намірів важливо показати Президента на білому коні, а потенційних конкурентів - дрібними і заплямованими. Тоді більше певності.

Власне, відбілювання розпочалося в середині 2000 року, коли стало очевидним, що олігархи, котрі найбільше старались під час передвиборної кампанії, не вдовольняються роллю пажів короля, а вже відверто смикають за поли, розвертаючи його то в бік енергетичного комплексу, то в кадрові розбірки на місцях (Черкаси, Кіровоград, Васильків тощо), то до великої приватизації. У довірених, поступово звужуваних колах, пішли розмови про способи віддалення Президента від Суркіса і Медведчука, Волкова, Бакая, навіть Пінчука. Передбачалось спочатку віддалення, потім урізання свободи дій зусиллями СБУ, МВС, прокуратури та податкової адміністрації. Обмеження свободи передбачалось і в широкому, і в буквальному розумінні слова, тим паче, що досє на кожного у певних службах просило відповідного реагування, а поява «на білому коні» вимагала ще й активної демонстрації боротьби з корупцією, за збереження основ державності. Тут не обійтись одними попередженнями пенсіонерського «державного перевороту» чи виявленням підпільного цеху, що виготовляє фальшиві оселедці.

Не припинялося послаблення впливу партій. Правий політичний спектр потребував постійного перетасування кадрів і структур. Головна увага приділялась «рухам», бо в їхньому електораті ще не вмерла романтика політичної дії. Розчленування, об'єднання, створення додаткових «об'єднавчих» структур, котрі могли тільки роз'єднувати, - усе це варилося на кухні з вулиці Банкової.

Простіше з соціал-демократичним спектром. Він став добре потоптаним фінансовими потугами Медведчука-Суркіса, і навіть комсомольська школа ОЗІнченка мало маскувала глибинну суть політико-фінансового утворення, хоч за формами роботи, умінням залучати перспективних людей, участю в політичних акціях, реверансами до традицій і народної пам'яті середньому обивателю важко розпізнавати справжнє обличчя партії, тим більше, наміри її керівництва. Партія стала впливовим фактором політичного життя, елементом влади, і тому тримати її в керованому руслі можна, лише граючи на фінансовому повідку та приглядаючись до взаємин В. Медведчука і Г. Суркіса. їхній фінансовий «шлюб» уже зазнав не одне випробування, та інколи буває в сім'ях: і діти нажиті, і майно надбане, і з боку близьких та знайомих ніби все пристойно, але... хто тут головний? «Я - добытчик, али хто?» - співав колись В. Висоцький. З іншого, правда, приводу.

Наміри В. Медведчука щодо президентства десь-то підозрювались, як той дим, що без вогню не буває. Не випадково він демонстративно виявляє лояльність до «нового-старого», але «сім'я» на все те дивиться з розумінням, тверезо, як і на помітні залицяння між О. Волковим та В. Медведчуком. Добре було б мати таке новоутворення як опору влади, тим паче, що при такому розкладі зручно «провалюється» Г. Суркіс -

олігарх, за словами Л. Кучми, хороший, та для вибілювання не зовсім підходящий. Але ця опора непевна, - може й сама владою зайнятися. Отож, нейтралізація В. Медведчука в перспективі була можливою найперше через досє силовиків, тим паче, для останніх бізнесова конкуренція давно стала неабияким самостійним стимулом.

У правому політичному спектрі власне партій залишилося немало, але впливу вони не набули і до наступної президентської кампанії їх у розрахунок можна не брати. Те, що залишилось від НДП (В. Пустовойтенко, А. Кінах), може служити додатковим резервом, але не більше. Якраз тому і продовжується перегрупування і цих структур, і груп П. Порошенка, А. Деркача тощо. їм відводиться роль ініціаторів підтримки, хоч вона уже обтяжлива для декого з думаючих лідерів, які до політичної еліти пробилися самотужки і відведена роль переросли.

У лівому спектрі робота велась за звичним принципом: розділяй і владарюй. Наміри розколоти КПУ не вдалися, хоч два осколки - молодіжний і дорослий - таки з'явилися на світ. Феномен КПУ існує, суть його зводиться до традицій КПРС і здолати їх найближчим часом не вдасться. їх можна лише **використати**. Використати по-різному. Керівництво КПУ правильно враховує особливості цих традицій: дисциплінованість, підпорядкування волі ЦК, фетиш колективного рішення. Це зберігає партію, захищає її і керівництво від різких поворотів, гарантує електоральну квоту в розмірі, достатньому для помітної присутності в парламенті.

Цю особливість КПУ навчилися використовувати і на Банковій. Досвід кількох політичних кампаній підтвердив, що прогнозовану непоступливість комуністів можна перевести в актив влади, що без витрачання зайвих сил і ресурсів можна одержати необхідний компонент влади, не досить загрозливий, але дразливий для західних аналітиків. Головне - не допустити координації дій, а ще більше - об'єднання у лівому політичному секторі.

Саме тому після порад і батьківського благословення на Банковій за «об'єднання» беруться то І.Чиж, то С. Довгань. І що більше вони отримують фінансової, матеріальної та організаційної підтримки від влади, тим більші їхні «об'єднавчі» потуги, відповідно і більше віддалення від тих, кого вони беруться об'єднувати. Зате голосування в сесійній залі «об'єднавців» красномовне: тут вони в обіймах з Банковою.

Не вписується у стандартну схему Соціалістична партія. Спроби розколоти її не завершилися успіхом. Фракція понівечена, але позиції свої зберегла, рейтинги партії та її активу попри навішування ярликів політичних аутсайдерів залишаються високими, а політично близькі зарубіжні партії та міжпартійні структури, зокрема Соціалістична, очевидно не випадково свої контакти з СПУ роблять систематичними. «Нестандартність» СПУ виявляється в тому, що її не вдасться звинувачувати в консерватизмі. Вона не тягне назад, але не відмовляється від кращих традицій минулого. Вона за необхідні реформи, але без збиткування над людьми. Вона, знову ж таки, за реформи, але законні, виважені, прозорі, вигідні для людини, суспільства і держави. І не просто «за», а пропонує конкретні програми, засади, проекти законів... її пропозиції - від життя. Не дивно, напевне, що, виступаючи недавно на науково-практичній конференції з проблем економіки, Президент мало не слово в слово повторив тези Соціалістичної партії щодо практичного стану справ у цій найважливішій сфері суспільного життя. Напевне, помічники перестаралися...

Розчищаючи політичний простір у боротьбі за третій термін президентства, стосовно СПУ вибрані два напрями: скрізь нищити її актив, звинувачуючи партію в тому, що їй «чим гірше, тим краще», і навішувати на її керівника О. Мороза всі неймовірні гріхи - від вини за відставання України до участі в терористичних актах і зв'язках з корупціонерами. Дарма, що аргументи для дискредитації вибрані абсурдні: чим безглуздіша пропаганда, тим легше вона втовкмачується населенню. Цей метод випробуваний давно. До того ж у випадку з СПУ слід дбати не лише про президентські

перегони, а закладати їх передумови ще на парламентських підступах, у 2002 році, або й раніше, залежно від розвитку подій. Саме тому проти Соцпартії боротьба велася і ведеться.

Серед конкурентів з виконавчих - непартійних - структур відстежувалися всі можливі кандидатури. Робилося це з перестраховкою. Можливо, людина і не мала амбіційних намірів, але тільки-но її діяльність ставала помітною, а сама вона піднімалася трохи над середнім рівнем умінням говорити без папірця, зовнішністю, віком, професійними здібностями, як її віддаляли від справ. Прикладом такого вигнання з політики став Б. Тарасюк, донедавна міністр закордонних справ. Така перспектива чекала б і на В.Литвина, главу адміністрації Президента, хоч тепер потреба в тому відпала з іншої причини. Щодо Ю. Тимошенко, то її постаті увага приділялася весь час, але масив зібраного на неї компромату давав можливість тримати її в руках звичним, перевіреном способом, щоб використати цей «аргумент» у зручніший час.

Гірше справи з В. Ющенком. Компромат є і на нього, але він не так «стріляє», бо сфера його професійної діяльності - Національний банк - не дає простих, зрозумілих обивателю звинувачень, як-то: украв, вивіз, прихопив... Направду, і те, що він малює, можна видати за ганж, але для того треба розробляти складну схему компрометації. Тут же вимагаються швидкі, «вражаючі» аргументи. До того ж, крім далекосяжних намірів, є й вимоги настирливих олігархів. Вибори виборами, а вони чекати не хочуть вже тепер.

Тож за таких обставин боротьба то загострювалась - аж до заяв прем'єра про відставку, то набувала латентних ознак - аж до «пліч-о-пліч з нашим Президентом», з вуст В. Ющенка, але не припинялася ні на хвилину. Створилася, на перший погляд, парадоксальна ситуація: Президент декларує свою прихильність реформам, уряд В. Ющенка досягає де в чому позитивних зрушень, але відразу перетворюється на найбільшу проблему і загрозу для Президента. Тому що, по-перше, тим самим підтверджується теза його опонентів, що 9 років, з них 7 - при фактично одноосібному керівництві Л. Кучми, реформи не здійснювались, бо ними ніхто не займався. По-друге, скорочення заборгованостей із зарплат і пенсій, оздоровлення ситуації в ПЕКу, вивільнення ресурсів на соціальні програми, зменшення зовнішнього боргу, відсутність «свіжих» звинувачень в корупції - усе це завдає нищівного удару по репутації Президента.

Помітно, що глава держави шкодує, що під зовнішнім впливом запропонував кандидатуру прем'єра, і раз у раз перевіряє готовність важелів контролю над урядовою ситуацією (ДПА, СБУ, МВС, Генпрокуратура, губернатори, «п'ята колона» в Кабінеті міністрів, олігархічні угруповання в парламенті, основні державні ЗМІ, імплементаційний, бюджетний та податковий процеси тощо). Він розраховує на те, що, опираючись на ці інструменти, зможе вирішити «проблему Ющенка».

Слід мати на увазі, що ця проблема стосується не просто зміщення з посади прем'єра. Те давно можна було зробити. Завдання - змістити після дискредитації, ударити так, щоб той не мав і наміру, і надії підвестися. Не варто аналізувати інструментарій для досягнення цього завдання. Він продуманий і частково уже втілений. Найефективніший поки що напрям - підтримка прем'єром діяльності з реформування ПЕКу з боку Ю. Тимошенко, яка вразлива для критики з використанням антикорупційної аргументації.

Зважаючи на зовнішні фактори (В.Ющенко ще не втратив своєї репутації на Заході), Президент хотів би, щоб з урядом розправився парламент. Для того ще буде час і перевірені способи тиску, передусім бюджетний. Та й імплементаційні можливості не відкидаються. Про запас почалася «розкрутка» не чужого для Заходу С. Тигипка. Він теж молодий, вродливий, з досвідом, але «зручніший», бо «дніпропетровець» і його є чим тримати: компромат відкладено про запас. Як перехідний варіант розглядається і кандидатура В. Горбуліна.

Тож найближче оточення Президента стратегію вибудувало і замаскувало. Визначились об'єкти удару з числа політиків, партій, владних та громадських структур, відмуштровано ЗМІ, є можливість у потрібному напрямі скеровувати парламент, збайдужіле населення. Час діяти за простою схемою: імплементація новацій в Конституцію (якщо не проходить - ще один референдум), дострокові вибори, фактично - **призначення** урізаного парламенту. За тим - прийняття нової Конституції з довічним президентом, як це є в деяких країнах, лідери яких стають взірцем для українських. Аякже, там все просто і зрозуміло і... ніякого тобі головного болю.

3. Кілька штрихів до аналізу сучасної політичної ситуації

Після оголошення у Верховній Раді заяви фракції «Лівий центр» 28 листопада 2000 року змінилася конфігурація політичних сил. Суттєво змінилася ситуація загалом. Оприлюднення аудіо - та відео - матеріалів щодо причетності високих посадовців до злочинних дій призвело до кількох надзвичайно важливих наслідків.

На певний час Президент втратив здатність істотно впливати на перебіг подій політичного змісту. Тема третього-терміну відійшла у небуття, так і не набравши запланованого розмаху. Ініціаторам цієї теми потрібні нові постаті для гарантій безпеки, уникнення відповідальності за деякі непереконливі, м'яко кажучи, рішення. Одночасно основні олігархічні угруповання, зовні демонструючи вірність попереднім зобов'язанням, користуються послабленням президентської влади для реалізації своїх амбіційних чи захисних прагнень.

Тимчасово відкладено політичну дискредитацію уряду за ініціативою Л. Кучми. Останньому необхідна хоч якась опора, найперше моральна. Демонструючи єдність гілок влади на тлі подолання природної стихії, введення подекуди нових об'єктів виробничого чи соціального профілю, закриття Чорнобильської атомної станції, початку нового тисячоліття, можна грати на традиційному прагненні людей до спокою, на очікуванні добробуту. У такій атмосфері легше користуватися аргументами на зразок: «Як ви можете в це повірити? Це ж абсурд! Хіба здатний Президент на...» і т.д. **Ніяка** позиція уряду і його керівника найкраще відповідає такій потребі Президента і його оточення.

Заблоковано поки що можливість через імплементацію юридично закріпити фактично існуюче домінування президентської гілки влади над усіма іншими. Балачкам про підрив іміджу держави, загрозу стабільності, небезпеку навіть громадянської війни вірять хіба що їх автори з адміністрації Президента. Переважна більшість людей, особливо з тих, хто ознайомився з оприлюдненими матеріалами, переконана, що все це правда, а отриманий політичний та громадський резонанс сприятиме демократизації, одужанню суспільства взагалі, зміцненню держави. Соціологічні заміри те підтверджують переконливо. Бо вибір простий - або захист конституційного ладу, або утвердження взаємин на основі кримінальних «понятій».

У парламенті відбувається непростий процес одужання. І хоч повністю вилікувати депутатів від страху, залежності, конформізму та інших хвороб навряд чи вдасться, з'явилася надія принаймні переструктурувати парламент на нормальній для всього світу основі

- на співпраці з урядом, на основі відповідальності за прийняття власних, а не нав'язаних, рішень. З'явилися шанси задіяти передбачені Конституцією важелі для стримування непомірних владних зазіхань Президента та його оточення. Прийняття Верховною Радою Закону «Про тимчасові слідчі комісії» і є одним із таких аіансів.

Радикально підірвано позиції владного угруповання, умовно назовемо його групою Литвина-Кравченка. Швидше за все, воно назавжди втратило свої виняткові владні

позиції. Аналіз обставин злочинів, проведений у парламенті, дав можливість показати депутатам і журналістам **кримінальне загнивання силових структур**, той стан, який неминуче виникає в інститутах подібного профілю при безкарності, власне при їх функціонуванні в державі з тоталітарною, узурпованою владою.

Слід сказати, що названі та незгадані наслідки не можна вважати незворотними. Вони скоріше нагадують захоплений плацдарм демократії, аніж надійно відвойовану для неї територію. І тиск на уряд, і самодурство частини «силовиків» та багатьох місцевих адміністрацій, і заяча хвороба декого з депутатів, і спроби скалічити Конституцію - усе це може відновитись з новою силою, якщо перші позитивні зрушення владі вдасться ліквідувати. Недарма ж знову чути про імплементацію як головне політичне завдання року, без якої... України не буде. «Бред сумасшедшего», як казав один «класик».

Оперативно, як і належить бізнесовим утворенням, скористалася ситуацією група Волкова-Медведчука. Не повертаючись до сказаного раніше, привернемо увагу до того, як вони реалізують можливість звільнитися від силового зашморгу Кравченка-Деркача Відставка останніх, як і відставка Генпрокурора, також збігає званої групи. При цьому відставка Л. Деркача суттєво підриває перспективи «трудовиків», а відставка М. Потебенька сприяє зростанню ролі контрольованого групою одного із заступників Генпрокурора

Вигоду бачать і «трудовики» (Деркач-молодший, Пінчук та інші), адже група Кравченка-Литвина втрачає монопольне право на формування логіки наступної парламентської (і не лише) кампанії. Зрозуміло, що без підтримки з боку Деркача-старшого їм не обійтись, тому наїздів з боку СБУ на основних конкурентів «трудовиків» під вивіскою боротьби з корупцією довго очікувати не варто.

Ясно, що тут йдеться лише про окремі штрихи політичної ситуації. У них чітко простежується одна з найбільших хиб організації державного життя і управління «по-українськи», коли задоволення приватних або групових інтересів забезпечується всіма державними інституціями.

4. «Проколи» коштують людського життя?

Так що ж стало причиною владного переполоху? У чому суть злочинства, від якого відхрещуються високі посадовці?

У зробленій 28 листопада заяві йдеться про ймовірність причетності до кримінального злочину - зникнення журналіста Георгія Гонгадзе - високих посадовців на чолі з Президентом Л.Кучмою. Заява підтверджена аудіозаписом розмов у кабінеті Президента, які в такий спосіб тривалий час документував офіцер його охорони.

У країні з нормальними демократичними традиціями того було б достатньо для зміни влади і серйозних кадрових та інших висновків. Бідний Клінтон! Скільки клопоту він мав за рік до закінчення повторного терміну президентства через невинний жарт (порівняно з українською ситуацією) із молоденькою практиканткою! Він утримався при владі, хоч завадив демократам на виборах, Моніка зробила капітал, демократія зміцнилася...

В Україні розслідування надзвичайної, трагічної події розвивається за іншим сценарієм. На перший план владою висувається не доля зниклого журналіста і не встановлення тих, хто до цього злочину причетний, а намагання звести всю справу на манівці. Спочатку спостерігалась спроба замовчати жахливу подію, заблокувавши інформацію через основні канали ЗМІ, особливо на місцевому рівні. Потім - намагання відмовитися від усього, тому що, мовляв, такого не могло бути: ні розмов, ні записів, ні офіцера, ні... нічого і все! Згодом акценти почали розставлятись на неетичності (!) дій майора М. Мельниченка і депутата О. Мороза, котрого «...хтось використав», «підставив». Коли і це провалилось, стали використовуватись аргументи на зразок

«...так ніхто ж не говорив, щоб убити...», «звідки Президентові знати, хто такий Гонгадзе, він же - Президент, себто – і газет не читає, бо ніколи». А потім... взагалі, навіщо турбувати народ? Тут такі успіхи в реформах, стабілізація, консолідація, свята, прориви в стосунках з Росією, визнання України в усьому світі, а ви з якоюсь дрібницею... Це ж провокація, загроза державності, деструктивні наміри антиукраїнців...

Якщо ми, українці, прийнемо покірно такий варіант оцінки того, що сталося, то, значить, ми не варті кращої долі. Тоді нам і належить залишатися тими, ким ми є з волі старих чи нових панів та їхніх незмінних підпанків.

Влада, правоохоронні органи вперто не помічають доказовість аудіозапису навіть без додаткових заяв М. Мельниченка та його інтерв'ю радіо «Свобода». Так само вперто Генпрокуратура **не хоче** відкривати кримінальну справу за фактом незаконного прослуховування кабінету Президента. Але ж факт доконаний! Винуватець визнає, що свідомо порушив закон, готовий відповідати перед судом в Україні. Прокуратура глуха. Чому? Та тому, що тоді відпадає комедія «експертизи», тому що це стане визнанням істинності розмов у високому кабінеті. Тієї істинності, в якій ніхто з посадовців і депутатів, до речі, ні на мить не сумнівався.

Світ рідко зустрічався з таким небажанням слідства користуватися доказами по справі, як це трапилося тепер в Україні. Схоже, йому треба допомогти, бо події, що супроводжували зміст зафіксованих розмов Президента, багато чого пояснюють. Скористаємось послідовністю, вибраною М. Мельниченком в оприлюднених епізодах розмов.

Отже, Президент газет не читає. Згадаємо, що ідею Інтернет-газети «Українська правда» Георгій Гонгадзе реалізував зовсім недавно, після того, як задушили «Радіо-Континент», оцінивши таким способом його внесок в інформаційну кампанію часів президентського марафону. Георгій звертався за підтримкою моральною, матеріальною, фінансовою до лівих і правих, підприємців, бізнесменів.

депутатів, урядовців... І, треба сказати, майже скрізь її знаходив. Давалися взнаки його щирість, відкритість, безконфліктність при збереженні власної позиції і власного обличчя. Талант спілкування - чи не найважливіша якість справжнього журналіста - допомогли Георгію розпочати нову справу. Газета з'явилася, але за браком часу залишилася «не розкрученою». Близько двох тисяч користувачів виходили на її сайт в Інтернеті. Це в десяток разів менше, ніж наклад деяких районних газет. (Для порівняння: останні номери «Української правди» читають більше 2 мільйонів користувачів). То ж не дивно, що Президенту публікації Г. Гонгадзе були невідомими. Однак хтось же їх підбирав, відкреслював необхідні гострі місця, налаштовував Президента на відповідну реакцію, добре знаючи його ставлення до критики? Хто це? На підставі яких мотивів? Чому прокуратура до цих пір, навіть «допитуючи» Президента «в кімнаті охорони», як пояснював М. Потебенько, не поцікавилася зовсім не зайвим для слідства аргументом?

До цього касетного епізоду цікавий коментар Т. Коробової, опублікований в газеті «Грані». Наведемо його повністю.

«У цьому епізоді цікавим мені здається присутність при розмові якогось «невідомого», з до болу знайомим голосом, що подав кілька уточнюючих реплік, і той факт, що хворобливий інтерес Кучми до «Української правди» виник не з перших же забійних публікацій, а після того, як з нею розлучився її фінансовий «батько». Ось як описує це одне з російських Інтернет-видань, котре проводило власне розслідування по «справі Гонгадзе»: «Офіційний день народження «Української правди» - 17 квітня 2000 року. Цей день співробітники редакції зустріли в новому офісі з трьома новими комп'ютерами, масою надій і навіть виплаченою зарплатою. А все тому, що в кінці березня у ще не народженої з'явився спонсор. Цей загадковий пан приймав представників «Української правди» на конспіративній квартирі, відгородженій від

світу броньованими дверима без номера. Гонгадзе в розмовах з друзями називав цього чоловіка Петровичем і описував звіроподібний вигляд його особистого охоронця. У вузькому колі осіб поповзли чутки про зв'язки Петровича з секретарем Ради безпеки Марчуком. Колись давно Марчук очолював український КДБ, а тому в «Українській правді» були всі шанси оточити себе таємничим ореолом віртуального друкованого органу при органах. Але - нічого не вийшло». Далі йдеться про те, що в середині травня «Українська правда» опублікувала статтю «Претенденти в президенти, розслабтесь!» (це передрук із «Граней»), в якій, «м'яко кажучи, нічого хорошого про Марчука надруковано не було». І «через декілька днів після публікації в редакції з'явилися ввічливі хлопці, котрі винесли звітти видані Петровичем комп'ютери, а ще через кілька днів довелося звільнити і офіс». Саме після цього Пя метався в пошуках підтримки свого Інтернет-дітища, і справді контактував у цьому зв'язку з лідером партії «Собор» Анатолієм Матвієнком. Але питання про те, хто «навів» Президента, що «не читає газет», саме на «Українську правду» і саме після того, як вона уже розлучилась з Марчуковими людьми, але продовжувала діяти в тому ж дусі, залишається відкритим».

«Закрити» це питання слідство могло давним-давно, бо ж до «Петровича» ходив, як видно з російського джерела, не один Георгій Гонгадзе. Ниточку тягнути можна було б і з цього кінця.

Т. Коробова напевне знає, що Г. Гонгадзе звертався до А. Матвієнка, але в цьому епізоді прослуховується ім'я Макеєнка, очевидно - народного депутата, якого незадовго до того «видушили» з фракції «Лівий центр», зрозуміло, - з метою захисту демократії, знищуючи попутно бізнес його недавніх партнерів. Можна здогадуватись, що нацькування Президента на Г. Гонгадзе переслідувало ще й іншу мету, - вплив на фракцію соціалістів. Про те, що В. Макеєнко до неї уже не входить, «наводчик» міг і не знати.

Важливо також, що до постаті Г. Гонгадзе увага Президента повертається систематично протягом чималого періоду часу, всупереч навіть тому, що вірний Президентові міністр внутрішніх справ явно неохоче брався за виконання непереконливого за вагою і принциповістю доручення.

Це небажання Ю. Кравченка, намагання «зісковзнути» з теми Гонгадзе простежується в другому касетному епізоді. Він переводить розмову на те, як вдалося «поставити» на місце одного з районних міліцейських чинів на Чернігівщині, який необережно відповів підлеглим, котрим заборгували зарплату, словами «хай вам Президент платить». Такий факт справді мав місце, відоме і прізвище начальника РУВС, і суть епізоду, і все це збігається зі змістом розмови в кабінеті Президента, тобто підтверджує її достовірність. Можливо, тому ця обставина не цікавить слідство?

Третій епізод зафіксованих майором Мельниченком розмов цікавий кількома деталями. Найперше тим, що Президентові **знову** підклали інформацію щодо Гонгадзе, знайшовши привід для гри на небайдужій для Президента струні, що зв'язує Бродського, Суркіса і Медведчука. І хоч «співпраця» їх з Морозом і зв'язки «...у них там з соціалістами...» тут виглядає як сідло до корови, та... хто зна, може, й спрацює. Цікава також фраза Президента: «А шас я почитал там кілька тіх самих розмов їхніх». Йдеться про розмови, роздруковані після прослуховування Суркіса і Медведчука. Роздруковку передав, напевне, голова СБУ і цим аргументом «до речі» й скористався в розмові з міністром Президент. Поділився **фактом** з тим, кому не треба пояснювати, що «у нас нічого не слухається, усе по закону».

З розмови Ю. Кравченко знову виходить, торкаючись загалом банальних речей, уникаючи нагадувань про Гонгадзе. Ніби Штірліц, що знав, - запам'ятовується остання фраза.

У четвертому епізоді Президент вкотре не випадково повертається до потреби викрадення журналіста. Схоже, що ця тема стала йому рідною, він уже не раз

«програвав» її у своїй уяві: «...Значить вивезти його, роздягнуть, б., б'ез штанів оставить, хай сидить». Ю. Кравченко вже розуміє, що відкрутитись від доручення не вдасться, проте й не заперечує проти злочинного розпорядження. Уперше в сценарії засвічується МВСівська «...команда боевая, орли такіє, що сделают все, что хочешь». Уперше зрозуміло, що журналіст «в роботі». За неї міліція взялася без помітного бажання, але... така воля начальства.

У цьому епізоді багато інформації для слідства. Було літо. Георгію підказали, що за ним встановлено зовнішнє спостереження, що готується серйозніша провокація. Він нервував, але не стільки з цього приводу, як, здається, через незручність перед своїми товаришами, котрим не може забезпечити нормальні умови роботи. Теперішні версії слідства про борги Георгія як причину зведення рахунків з ним - пусті. Йому допомагали, **не передбачаючи повернення боргів**. Це відомо з різних джерел, у тому числі і від самого Георгія. «Прокол» у спостереженні, на який у четвертому епізоді розмов посилається міністр, був не випадковим. Георгій сам підійшов до «топтунів» з 6-го (чи 7-го) управління МВС, переговорив з офіцерами, попередив про розголошення їхніх незаконних дій. Принаймні так він сам розповідав при зустрічі. І скористався порадою оприлюднити все те, звернувшись до Генпрокурора. У заяві він вказує номери авто, які, звісна річ, давно списані, що дало можливість правоохоронцям «з чистою совістю» закрити справу. Де тепер це листування, чи допитані ті, хто вів незаконне спостереження, хто хотів «...его контакти подізнати»? Для чого?

Пригадуються події більше як річної давності. В листі Генпрокуратура підписаному мною, йшлося про автомашину, її номери, колір і марку, на якій вивозилися з київської друкарні фальшиві лотерейні квитки для дискредитації мене як кандидата в Президенти. Це сталося за день-два до першого туру голосування. За ніч мільйонним тиражем фальшивка розійшлася по Києву й Україні. В Україні не існує партій, здатних на таку оперативність, крім партії влади та її державних незаконно використовуваних установ. А з прокуратури ми одержали відповідь, що факт не встановлений, бо... таких автомобільних номерів не зареєстровано. Як «не встановлено» було фактів фальшивих випусків «Сільських вістей» та інших газет, їх розповсюдження державними органами зв'язку. А ось Сергію Салову, адвокату з Донецька, за виявлені у нього кілька примірників фальшивки проти діючого Президента після 8-місячного ув'язнення присудили... 5 років. Ну хто тепер посміє заперечувати, що у нас є справжня демократія, незалежні суд і прокуратура? Зрозуміло, «під патронатом».

Четвертий епізод дає точну часову прив'язку. Тут і сюжет із заступником начальника міського УВС по оперативній роботі Опанасенком (чи він щось розповів слідству?), і термін наради міністрів - міліціонерів у Киргизії, на що посилається Ю. Кравченко, і задокументоване, треба так розуміти, листування Г. Гонгадзе з Генпрокуратурою, що можливо засвідчує однакову ревність слідства на всіх етапах розгляду справи. Тоді і тепер.

П'ятий епізод містить ключові фрази міністра: «Ну, я думаю, Гонгадзе... в теченіє пару дней. Там буде вирішено...». Схоже, розмова відбувалася на початку другої декади вересня. Саме в цей час посилювався тиск на згадуваного в епізоді С. Головатого, на газету «Свобода» і її редактора О. Ляшка, на котрого недавно повторно відкрили (закриту роком раніше) кримінальну справу. Тут усе настільки очевидне, що відмовлятися слідству від наведених в епізоді фактів... злочинно, чи не так?

Надзвичайно важливий шостий епізод зафіксованих у кабінеті Президента розмов. Він відбувається на другий-третій день після зникнення Георгія. Розголос про справу уже пішов, причому більший, ніж сподівалися її організатори. Президент особисто «взяв під контроль» хід розслідування. Прокуратура порушила кримінальну справу по статті щодо вбивства (?) нібито для «пушей важности». МВС звернулося до всіх, хто

що-небудь знає по суті справи, негайно інформувати Міністерство. Зворушлива, треба зазначити, оперативність. Якщо не знати, що за тим стоїть.

Чому ж така роздратована розмова Президента з Литвином? Адже йдеться про те, про що звідусіль закликала влада, - дати хоч якусь інформацію про зниклого журналіста. Коли ж така інформація надійшла, вона, схоже, шокувала декого. Чому? Чому це не цікавить слідство? Хіба що тому, що йому відомі всі деталі, а ми лише робимо припущення.

Отже, невідомий телефонує в грузинське посольство і повідомляє, що Гонгадзе треба шукати в Московському районі м. Києва, натякаючи на причетність до справи Ю. Кравченка. Посольство, наївно довіряючи закликам влади країни перебування, зробило на основі дзвінка офіційне повідомлення.

Нервування Президента пояснюється легко. Він неодноразово давав доручення міністрові «...Отвезті его в Грузію і викінуть». Отже, при виконанні його доручення якась інформація просочилась, не дарма ж телефонували саме в **грузинське** посольство! Звідси роздратування, крик, - погрози. І своїм, і... грузинському послу, на якого управу знайти треба через Шеварднадзе. Згадаймо, до речі, що, не добувши встановленого терміну, грузинський посол приблизно за два місяці (всього!) був замінений. Чи треба ще якихось доказів слідству у цьому епізоді розмов?

Тепер повернемося до Московського району. Схоже, саме там перебувають «орли боєвіє». На такі висновки наводить і дзвінок у посольство, і бестселлер Андрія Кудіна «Как выжить в тюрьме», котрий уже повторним накладом блискавично розійшовся в Україні і не лише в ній. Автор незвичайної документально-публіцистичної повісті, талановита молода людина, батько чотирьох дітей, вчений-філософ, класний спортсмен, завкафедрою Університету фізкультури стараннями співробітників якраз Московського РУВС доведений до другої групи інвалідності. Вони розпочали його тернистий шлях п'ятимісячного ув'язнення за сфабрикованою справою. Не дочекавшись один день сина, мати А. Кудіна перед смертю звернулася до Генпрокуратури з приводу тортур, яких зазнав Андрій. Чи немає часом у прокуратурі внаслідок добросовісного розслідування даних про тих «орлов», які клали Біблію на голову доставлених на «співбесіду», щоб можна було потім, палицею б'ючи по Святому Писанню, не завдавати зовні помітних травм «допитуваному»? Можливо, саме під час таких тортур Георгію пропонувалась «грузинська прописка», і ці «побажання» почув хтось із випадкових свідків, або ж хтось із учасників дійства, якому очевидно була невинуватість жертви?

Зробимо і найстрашніше припущення. Після того як стало зрозумілим, що Георгія не можна залякати (Мирослава, його дружина, розповідала, що він фаталістично ставився до життя після репортерських буднів і поранення на кавказькій війні, ніби перебував **над** суєтністю буття), і після того, як високий гнів швидко дійшов до виконавців, стало зрозумілим, що потрібно «ховати кінці у воду». Чому ховали в землю - пояснимо пізніше, закінчивши сюжет за розмовами у головному владному кабінеті.

Касетні епізоди сьомий і восьмий корисні для слідства тим, що зафіксовані там розмови характеризують ставлення гаранта свободи слова (як і інших конституційних прав) до... свободи слова. Ці розмови теж прив'язані в часі і просторі, бо стосуються тих, насправді організованих переслідувань газет, щодо яких ніяк нібито не вдавалось встановити ініціатора переслідування. Шокуючі вирази Президента теж ніби виступають контраргументами.

- Не може, - каже «культурний» обиватель, - так висловлюватися Президент.

Правда, не може, не повинен, але... висловлюється. Не мав би свистіти на урочистих велелюдях, але... така, знаєте, відкрита натура. А як інакше пояснити «всенародну підтримку»? Сутністю, напевне, природи з народу.

Останній епізод аудіозаписів стосується справи Гонгадзе опосередковано, висвітлюючи характерні для МВС **методи** роботи, зокрема із залученням підрозділу, де:

«...методи їхні, в них ні моралі, нічого немає. Так що, не дай Боже...», - свідчить сам міністр Президентів, відмовляючись пізніше у парламенті від власних слів. А тоді, у червні, він повністю підтвердив те, про що здогадувалися автори бюлетеня правозахисної організації «МІ», видрукувавши тоді ж наведене-тут повідомлення.

«9 червня 2000 року через два дні після виходу в світ аналітичного матеріалу - «Від «референдуму» - до суспільства вільних громадян», присвяченого шляхам імплементації наслідків «референдуму», матеріалу, який містив критику на адресу Президента Л. Кучми, а також міністра Ю. Кравченка, на одного з авторів цього матеріалу, члена правозахисного об'єднання «МІ» - Олексія Подольського було вчинено напад. О 22.30 на Львівській площі троє «невідомих» з-за спину вдарили О. Подольського по голові, кинули на підлогу автомашини і вивезли за 130 км від Києва. По дорозі били гумовим кийком та кулаками, відібрали гроші, паспорт та особисті речі. На околиці села Петрівського Прилуцького району Чернігівської області біля лісосмуги О. Подольського витягнули з машини, жорстоко побили, погрожуючи вбивством, примушували викопати собі могилу. Під кінець «невідомі» попередили О. Подольського, що в разі, **якщо він не припинить політичну діяльність**, якщо і надалі писатиме матеріали з критикою на адресу Президента і керівництва МВС, якщо ще раз спробує розповсюджувати матеріали об'єднання «МІ» біля МВС, його вб'ють, розправившись перед тим з його близькими. «Невідомі» також передали погрози розправою народному депутатові України С. Головатому та іншим активістам правозахисного об'єднання «МІ». Незважаючи на те, що вже вранці 10 червня О. Подольський звернувся з відповідною заявою до органів МВС у місті Прилуки, пройшов обстеження в бюро судово-медичної експертизи, яка підтвердила факт нанесення тілесних ушкоджень, **кримінальну справу досі не порушено**. У своїй заяві О. Подольський висловив мотивовану підозру, що замовником цього злочину був міністр МВС Ю. Кравченко, а виконавцями - його підлеглі 10 червня 2000 року вночі через кілька годин після нападу на О. Подольського «невідомі» підпалили двері квартири одного з членів правозахисного об'єднання «МІ» - Сергія Кудряшова, від якого за п'ять хвилин до нападу бийшов Подольський. Лише завдяки сусідам, які встигли загасити полум'я, дивом не сталася трагедія і не постраждали десятки людей, адже пожежа мала охопити чотириповерховий будинок старої забудови з дерев'яними конструкціями».

Повторимо, все це підтвердив міністр у розмові з Президентом. Невже, задамо наївне запитання, слідству, найперше Генпрокуратура не легше від того, що вони одержали такі доказові факти для розслідування і справи О. Подольського, і справи Г. Гонгадзе? Ні, не легше. Залишається лише здогадуватись - чому.

5. Таращанська загадка

Як розповідають знавці, зазвичай злочинці у формі передають жертви для «чорної» роботи кримінальним «спеціалістам». У цьому випадку, схоже, так не ризикнули. Та й політичний слід криміналу ні до чого. А тут цей слід починає грати провідну роль.

Боюсь, що припущення стосовно того, що Георгій живий, надто сміливе. Точніше було б припустити, що його немає з середини вересня. За такою версією правдоподібно проступають не встановлені чи не визнані поки що епізоди страшного злочину. І нехай простить мене мати Георгія, вибачать його рідні, бо жорстоко говорити про нездійсненність нехай найменшої надії, коли немає юридичного підтвердження горя. Але зовсім не по-людськи - знати, що горе непоправне, і майструвати з того якісь захисні комбінації. Ні, не політичні, бо це вже не політика, коли чужу біду злочинно замовчують, спотворюють, боячись за свої шкури, маскуючи тим свою підлоту.

Отож, життя журналіста обірвалося десь у Московському районі міста Києва. Що робити з тілом? Поставити крапку назавжди, щоб пошукавши забути? Он скільки тисяч щороку зникає, у тому числі тисяч п'ять і не знаходять. Саме так наставляли, за

свідченням майора Мельниченка, в адміністрації Президента ведучого і автора телепрограми «7 днів» Ігоря Сторожука (в інтерв'ю радіо «Свобода» офіцер помилково називає його «Серьожою», скоріше через семантичну особливість звукового ряду в імені і прізвищі). І, пригадаймо, цей аргумент ні сіло ні впало Сторожук таки використав в одному з випусків своєї програми. Тобто автентичність записів, зроблених майором, дістає ще одне додаткове підтвердження, і прокуратура могла б поцікавитись, чому він скористався дивною аргументацією і хто готував йому статистику.

З середини вересня у нашій партії розпочалися тури загальних зборів обласних організацій. Повернувшись пізно з відрядження, я дізнався, що мене розшукувала Олена Притула - головний редактор Інтернет-газети. Вона і розповіла про зникнення журналіста, про те, що він не міг нікуди інакше піти як додому, бо лише в нього були ключі від квартири, її потрібно було відчинити для дітей. Так принаймні зрозумів я з телефонної розмови і після зустрічі з Оленою наступного дня.

Політичні партії, парламент та інші інститути влади, журналісти, зарубіжні кола відреагували на факт зникнення кожен у відповідності зі своїм статусом і розумінням справи. Невдовзі вона почала переходити у визначене (зрозуміло ким і чому) русло, поступово розчиняючись у безлічі дрібних і більших подій. Бадьоро і не без зухвальства доповів депутатам своє бачення події міністр внутрішніх справ, машина розслідування набирала обертів за стандартними версіями, котрі переважно не ведуть до результативного кінця.

5 листопада Київський міськом СПУ у парку над Дніпром організував театралізовану виставу «Прощай, ХХ століття!». Не зовсім вдалий захід за змістом, холодний нудний дощ і чиєсь повідомлення, ніби між іншим, про знайдений поблизу Таращі труп... Усе це створило відповідний настрій, не виокремлюючи його різні причини. Лише 7-го, після мітингу, я зателефонував до друзів, які і розповіли, що в районі подекують про знахідку, яка за багатьма ознаками може вважатись обезголовленим тілом Г. Гонгадзе. Знайшли його хлопчачи в лісі, що клином виходить до шляху. Місце мені достеменно знайоме, там я проїздив десятки разів до референтів перед зустрічами з виборцями або просто навідуючись у рідні місця. Знали цей маршрут не лише друзі ще з того часу, напевне, коли мої поїздки супроводжувала машина ДАІ.

Цієї розмови мені вистачило для передчуття - там Георгій Гонгадзе. Почерк разюче схожий. Так само півтора року тому, коли в Чернівцях я дізнався про теракт у Кривому Розі, уже ввечері всі теле- і радіоголоси гриміли, що замовником злочину є довірена особа О. Мороза.

Тепер це була не просто інтуїція. Уже три тижні мене гнітили діалоги в апартаментах Президента, кілька разів за цей час слухав розповіді М. Мельниченка і деякі специфічні доручення силовикам хазяїна високого кабінету щодо прив'язки криворізької справи «...до товариша Мороза». У потрібний політичний момент.

За відпрацьованою схемою розвивалися події і тепер.

Страшна знахідка датується **другим чи третім** числом, у четвер, а в п'ятницю нею зайнялися міліція і прокуратура, днем пізніше СБУ. Приїздив до Таращі міліцейський генерал. Після того все завмерло, окрім пліток, які вміло розпускалися по містечку і району. Чутки обростали деталями, іноді моторошними, про те, наприклад, що голову Гонгадзе теж знайшли, на дачі... О. Мороза. Не згадувалось, що в О. Мороза дачі немає.

Два тижні тіло було в морзі райлікарні, у тимчасовому пристанищі земляків, котрим судилося з лікарні вирушати в останню путь, і яке, як і скрізь у районах, не мало холодильної камери. Первинна експертиза була проведена місцевим судмедекспертом. Вона підтвердила, що тіло пролежало в землі близько 50 днів, зріст нещасного без шиї і голови близько 162 см, тіло оброблене хімічною речовиною. На тілі з-під бруду видобули прикраси: перстень, браслет і кулон (в яких **більше як через місяць,**

домігшись свого права, Мирослава Гонгадзе впізнала речі чоловіка). Розтин підтвердив наявність у шлунку решток продуктів, вживаних Георгієм останнього вечора.

Журналісти - товариші Георгія приїхали до Таращі **15 листопада**. У лікарні, куди я порадив їм звернутися, заступник головного лікаря, мій референт-консультант В. Мусієнко пояснив їм, що це тіло «не лікарні, а прокуратури», допоміг зустрітися з її співробітниками. Судмедексперт відповів на їхні запитання, змалював прикраси. Олена Притула підтвердила, що вони належали Георгію, тим паче, що аналогічного кулона з кавказьким орнаментом в Україні могло і не бути.

За підказкою журналістів було зроблено рентгенівський знімок руки. У ній виявили осколки, «придбані» Георгієм ще сім років тому. Осколки були якраз на тому місці, що й в прижиттєвому стані. На одному з пальців, як і в Гонгадзе, була відсутня фаланга. Що неправильно зробив експерт - видав на руки **нерідним** довідку про смерть Георгія Гонгадзе без оформленого письмово протоколу опізнання.

Оскільки до останків ні в міліції, ні в прокуратурі нікому діла не було, журналістам у цих установах порадили забрати тіло з собою, виготовивши відповідну... тару/Допомогли киянам у незнайомому місті мої референти. Поки готувалося все що слід, журналісти поїхали в село Чернин, де місцеві жителі розповіли, де і що вони знайшли. У неглибокій, до півметра, ямі і був прикопаний чоловік з відтятою головою. Злочинці робили свою справу або з лінощів, або похапцем, а скоріш для того, **щоб тіло при потребі неважко було знайти**. Випадковість - з горбика просипалася земля і оголила руку - зруйнувала схему вже політико-кримінального злочину. Але про це згодом.

Через годину-півтори з підготовленою вантажівкою журналісти прибули до моргу. Сутеніло. Судмедексперт відкрия в присутності журналістів двері і... О, диво! - тіло зчезло. Ні в міліції, ні в прокуратурі ніхто «нічого не знав», ніхто, природно, нічого й не бачив. Здивовані й обурені друзі Гонгадзе повернулись до Києва.

Вранці, 16 листопада, у п'ятницю перший заступник міністра внутрішніх справ М. Джига інформував депутатів про хід розслідування справи Гонгадзе, хоч розмова велася лише довкола виявленого поблизу Таращі тіла, з приводу чого вже кілька днів в інформаційних повідомленнях на радіо і телебаченні робилися **акценти** щодо... Гонгадзе і... Таращі. Один коментатор, що умудрився якось порівняти себе з Марксом, настирливо звертався з телеекрана: «Це ж у Вашому, Олександрі Олександровичу, оточенні знайшли...». Так, у моєму. У тому-то і розгадка.

Заступник міністра, сказавши глибокодумно: «...Це, мабуть, вбивство, тому що голова відділена від тіла...», - свою коротку інформацію і відповіді зосередив на двох фрагментах: що це **не тіло Гонгадзе** (разів п'ять стверджував) і що страшну знахідку про всяк випадок пов'язали з іменем журналіста через наявність там схожих металевих прикрас. Щоб довести свою переконаність, М. Джига зменшив зріст вбитого до 174-177 см. Пригадуєте, без голови і шиї - 162?

Проте на роздуми наводять кілька, ніби випадкових, тверджень генерала. Сформулюємо їх приблизно так:

I Журналісти заважають розслідуванню справи.

II Підстав стверджувати, що тіло належить Гонгадзе, сьогодні немає. «На сьогодні...».

III На місці знайдені металеві прикраси.

IV Доки не встановлена особа, родичам показувати тіло для опізнання не слід.

V Люди, що мають «світове ім'я в судовій експертизі», стверджують, що тіло **перезимувало** (тобто людина вбита майже рік тому).

VI Генералові нічого не відомо про осколки: «...Таких даних не має ніхто».

VII Потрібна біологічна, хімічна, гістологічна та інші експертизи, у тому числі - на ДНК.

Тепер повернемося до цих висловлювань, оцінюючи загальну ситуацію хоч би з того моменту, коли (це тяжка, ще раз повторюю, версія) Г. Гонгадзе в середині вересня позбавили життя. Злочинці впевнені у своїй безкарності, і хоч вбивство нібито і не планувалося, та «матеріал», себто предмет для роздумів, є. Як тим скористатись?

Політикум і суспільство лаштується до так званої імплементації. Вона навряд чи відбудеться. Тоді розганяється парламент. Ну й що з того, що незаконно? Референдум же був? А то - «воля народу». Вибори, очевидно, доведеться проводити на змішаній основі. Залишається 300 депутатів. Біс із нею - з верхньою палатою. Кого вона цікавить? Але 300 - не 450, це здобуток. 150 депутатів призначають з допомогою адмінресурсу, усі вони підконтрольні і вже без імунітету. За списками заблокують «правильні» партії, за ними буде відсотків 80 голосів, ще 12-15 залишиться для комуністів - на невелику фракцію вистачить, решта - «під роздачу». Соціалістів у парламенті бути не повинно. «Зачистка» після президентської кампанії Продовжується. Потрібно їх остаточно скомпрометувати - Лазаренком, можливими зв'язками з Тимошенко, «руками в крові» за криворізьким терактом, але... Цього малувато, та й брехливе все занадто. А чому б не скористатись новою обставиною? Адже

Гонгадзе співпрацював з Морозом, хіба не міг він побувати у його окрузі в Таращі? Та й в області «порядок»: повністю перевірений губернатор. Коли що - підкаже і підстрахує.

Отже, рішення приймається. Дострокові вибори в парламент відбудуться весною. До того часу справа журналіста вгамується, призабудеться, а тут і... знахідка, що **перезимувала**, жорстоко понівечена, оброблена так, щоб не видно було слідів 17 поранень, з відтятою головою, проте із **забутими «випадково»** прикрасами, які пильному слідству негайно, в час політичної кампанії, допоможуть встановити, що це є Гонгадзе. А що знахідку виявили в рідній для Мороза Таращі, то це якщо і не доказ, то наводить на певні роздуми. І перевірені журналісти **не заважатимуть**, а «допоможуть» виборцям розібратися, хто є хто. Головне, щоб торжествували демократія, права людини і свобода слова у розумно керованій державі. А хто проти керівництва, той проти держави і краще йому сидіти не в парламенті, а де-ніде.

Так, це лише версія. Моя, теперішня. Але хто може заперечити, що саме таке замислили у вересні організатори злочинства! І їхня, частково реалізована схема зламалась від випадковості: тіло знайшли набагато раніше. Маховик запущений (багато людей зникає, не всіх знаходять; журналісти втручаються не в свою справу; тіло перезимувало; на ньому є прикраси зниклого журналіста; знахідка з Таращі і т. д.), він - маховик - приводить в рух різні ланки: міліцію, прокуратуру, СБУ, ЗМІ... Деталі не узгоджені, вони вилазять назовні, дратують людей. Треба щось робити, хоч би не поспішати з висновками, поки не скомпонується яка-небудь правдоподібна історія.

Звідси - акценти на некоректність заяви Мороза. Звідси - два з половиною місяці зволікання з експертизою на ДНК. Звідси - розп'якування, навіть з трибуни Верховної Ради, про те, що тіло «переміщувалося в Таращі» референтами Мороза. Що це повний ідіотизм - мало турбує лакеїв з числа депутатів, журналістів. Тіло пролежало в теплі два місяці. Як його «переміщувати»? Куди? Навіщо? До того ж мої референти **його не бачили**. Звідси - усунення від роботи Таращанського судмедексперта з вилученням у нього комп'ютера з відповідною базою даних внаслідок обшуку в кабінеті за санкцією заступника Генпрокурора Баганця. Звідси - погрози спеціалісту, насильна госпіталізація при нормальному здоров'ї - аби не свідчив депутатській комісії. Звідси - шантажування багатьох людей у Таращі. Звідси - брехливі заяви з вуст Генпрокурора про неможливість взяття крові у матері Гонгадзе. Звідси - небажання провести процедуру опізнання останків, навіть прикрас.

За безліччю цих та не названих «звідси» проступає страх організаторів і виконавців злочину, їх покривачів з боку влади і слідства, проступає **спроба спустити справу на гальмах**. Можливо, для того не ідентифікувати тіло взагалі? Воно доведене до такого

стану, що необхідні експертизи в Україні провести не вдасться, а сучасну експертизу на ДНК, виявляється, зробити ніяк. Виявилось тільки тепер, що лабораторний аналіз можна зробити лише в ручному режимі, тобто суб'єктивно визначаючи результат тими, хто залежний від підозрюваних у скоєнні злочину. Так само, до речі, як і експертизу аудіозапису. Потреби в тому немає взагалі, адже **автор записів сам наполягає на судовому розгляді з його участю**, де він доведе, як це йому вдалося.

Та й навіщо про такі тонкі справи, як експертизи? Хіба не могло б слідство пошукати відповідь на просте запитання: як можна вночі за 130 км перевозити останки тіла по трасі, яка в кількох місцях повністю перекривається автоінспекцією? Чому тіло везли в Тарашу, тоді як на цьому шляху ще поблизу Києва достатньо лісів? Як можна було все те зробити без супроводу транспорту охоронцями права!

6. Маневри з провокаціями

Дзвінок був пізнім навіть з урахуванням режиму роботи в партійному штабі. «Потрібно зустрітись», - сказав секретар Політради В. Шибко. О пів на одинадцять ми сіли вивчати об'ємний документ, переданий спецкур'єром. У ньому крик душі одного із «заступників начальника спеціального відділу адміністрації Президента». Відділу з надзвичайними повноваженнями, який займається «...безперервним моніторингом і аналізом фінансової і політичної діяльності ключових суб'єктів української політики, перш за все тих, що входять в оточення Президента або суттєво впливають на політико-економічну ситуацію в країні».

«Для реалізації даного завдання відділ має всю необхідну апаратуру прослуховування телефонних ліній, службових і житлових приміщень суб'єктів, що перебувають під спостереженням. ...Має необмежений доступ до баз даних правоохоронних органів, податкової адміністрації і, як це не дивно, деяких іноземних спецслужб», ...«відділ забезпечує Президентові відносний контроль над ситуацією. Другою ключовою функцією відділу є підготовка і реалізація стратегічних і тактичних сценаріїв «інтриг» розвитку відносин між ключовими персоналіями української політики і корекція розвитку громадської, політичної і економічної ситуації в країні».

«...і, нарешті, ще однією із найважливіших функцій відділу є розробка, реалізація і безпека схем, що забезпечують приріст особистого капіталу Президента».

«На рахунку відділу такі серйозні операції, як:

I Махінації з кредитами МВФ.

II Відмивання грошей з допомогою ОДВП.

III Надання пільг певним комерційним структурам і забезпечення привілейованого становища даних структур у найбільш прибуткових секторах економіки.

IV Приватизаційні махінації.

V План створення і супроводження діяльності компанії «Kiev Star GSM».

Документ викликав довіру, бо в ньому сконцентровано і систематизовано пояснювався **діючий на практиці** механізм подвійної арифметики в державі: в економіці, політиці, моралі, бізнесі, праві. Нічого нового нібито не було, окрім відвертих схем збагачення Президента і ролі у цій справі автора записки Гридасова Олександра Борисовича. «...За час роботи у відділі мною реалізовано 23 проекти на загальну суму 700 млн. дол., з них 4 останні на 124 млн. дол. за особистим розпорядженням Президента».

Далі в документі йдеться про особливості порядків у самому відділі, погрозу розправи при будь-якому намірі відійти вбік. ...Власне це, а ще розуміння злочинності того, що відбувається, змусило автора звернутися за підтримкою, а також запропонувати свої послуги в боротьбі зі злом.

До записки долучались копії та оригінали документів, скріплені печатками відділу адміністрації Президента, досьє на відомих українських політиків, оригінал записки на

ім'я Президента про те, що на 01.11. 2000 року на рахунках закордонних банків знаходяться його кошти на суму 699.754.372 USD. Згадувалось також про те, що копії найважливіших документів зроблені автором власноручно і перебувають в надійному місці так само, як і аудіо- та відеокасети відповідного змісту.

Автор повідомляв, що одержав короткотермінову відпустку, найближчими днями перебуватиме в Закарпатті і звідти має намір емігрувати, передавши на певних умовах весь компромат. Технологія передачі розписана настільки професійно, що це викликало перший сумнів щодо істинності документів. Усе це нагадувало фрагменти із твору Оруелла «1984» і політичних детективів москвича Чингіза Абдуллаєва, тим паче, документ написаний **російською** мовою. Особливо цікавою була копія доповідної Президентові з приводу газети «Грані». Вона була в своїй основі **правдивою**, трапилося так, що я читав її раніше. Але правдивими були лише висновки щодо видання, викладені ж пропозиції з нейтралізації газети розраховані були хіба що на наївних простачків. Йшлося там про погодження фізичного знищення головного редактора газети. І це також скріплювалось мокрою печаткою. Подібного не могла б вигадати ні Агата Крісті, та інший представник детективного жанру.

Опівночі, прощаючись з колегою, домовилися «документ» про замовлення вбивства передати в «Грані» для публікації, а над рештою паперів подумати. Річ у тому, що в них, безсумнівно, напівправа: методи, напрями діяльності АП, оцінки окремих політиків загалом відповідають дійсності, але в цілому пакет є провокацією.

Авторство прорахувати було неважко. Невдовзі перед тим в Україну повернулася велика група **російських** іміджмейкерів, що на виборах працювали на Л. Кучму. Подейкували, нібито за гроші В. Пінчука. Через «Трудову Україну» у них зв'язок з СБУ, звідси інформація, документи, виготовлення бездоганних печаток. Почерк знайомий: ця група займалася радикалізацією президентської кампанії через провокації (випуск фальшивих газет, листівок, лотерейних квитків). Можна з великою вірогідністю стверджувати, що і сценарій криворізького теракту теж справа їхніх рук.

Наступного дня відбулася конфіденційна розмова з високим урядовцем. Йшлося про підтримку позиції щодо бюджету та деяких законопроектів з боку проурядових фракцій, аби виступити проти тиску Банкової, тим паче, що є дуже серйозні звинувачення, компромат, навіть касети із записами замовлень, у т.ч. президентських, котрі ми обов'язково оприлюднимо. Ланцюжок з консультацій, порад, доносів спрацював. Коло замкнулось. Через кілька днів у розмовах з деякими відвідувачами Президент посилався на те, що у Мороза, мовляв, є плівки, нехай виступає...

Плівка була, але іншого, і нефальшивого змісту. До такого повороту «комбінатори» виявились цілком неготовими. Заяви ж П. Симоненка, спекуляції довкола них мали, швидше за все, джерелом той же пакет «секретних документів» пана Гридасова, який виявився доречним для боротьби з провокаторами.

Між іншим, Генпрокуратурі, слідству корисно було б подивитися бланки «спецвідділу АП № 2117», печатки, підписи, з'ясувати, хто і навіщо тим займався, уточнити - чи не ці добродії часом виставили під вогонь Г. Гонгадзе, тим паче, що їм дошкуляла не стільки «Українська правда», як матеріали в ній, передруковані з «Граней». Уточнити також, наскільки відповідає функціональним обов'язкам СБУ участь у сумнівних операціях, прослуховуванні, витоках конфіденційної інформації, зокрема, на якій підставі через кілька днів після теракту у Кривому Розі перший заступник голови СБУ генерал Землянський на сесії парламенту стверджував, що йому **точно відомо**, що замовником теракту був С. Іванченко. Законодавство, між тим, право на такі висновки залишає тільки за судом. На той час С. Іванченка ще навіть **не збирались** затримувати.

Сподіваюсь, цими порадами прокуратура скористається. Можливо, пізніше. Як орган державної влади, а не як інструмент для зведення рахунків.

7. Доповнюючий аргумент

В перших числах грудня народні депутати Г. Омельченко та А.Єрмак дозволили долучити до матеріалів «справи Гонгадзе» свого листа секретареві РНБО України Є. Марчуку про обставини **вбивства** В'ячеслава Чорновола. Там знову йшлося про використання спецпідрозділу МВС, як і в справі з О. Подольським, і в справі Г. Гонгадзе. Напрошується висновок про наявність **системи** злочинства, а це вже не випадковості, навіть не нехлюйство чи зловживання владою.

Такий поворот у справі змінив політичні настрої. У делікатну ситуацію потрапили обидва (чи вже навіть три Рухи), особливо Рух Г. Удовенка. Вони справедливо вимагають відновлення кримінальної справи по факту смерті В. Чорновола, але... не всі (десять з дев'ятнадцяти) голосують за закон про тимчасові слідчі комісії. Треба сподіватися, що дозрівання окремих політиків відбудеться все одно. Бо одна справа критикувати події 80- чи 60-річної давності, брати на себе високу місію захисників демократії і людства, інша справа - зайняти конкретну позицію тепер, позицію, що не подобається владі. Одна справа - захищати людство, народ **взагалі**, інша - людину **конкретно**.

У справі В. Чорновола владою знову вибрана тактика замовчування. Ну, була відеокасета, а..., можливо, і фальшива. А можливо, ні? Чому ж тоді не звернутися було своєчасно до слідчих органів? Тим більше, що фальшивки, за словами Президента, роблять доморощені спеціалісти. Не фальшивки, як показує досвід, роблять теж вони, і знають про них ті, хто вдає, що не знає. Можливо, той, хто вдає, їх і організовує?

Суцільні запитання. На них буде дана відповідь. Обов'язково.

8. «У нас нічого не прослуховується»

Справа Гонгадзе після оприлюднення «державницьких» бесід у найвищому кабінеті виявила так багато бруду в роботі державних органів, що навіть задля усвідомлення того потрібно було пройти через випробування гласністю. Протидія гласності здійснювалася методами, які ще більше виявляли небезпечні виразки на державному тілі. Тупо і цинічно за логікою «Не пущать!» діяли силовики. Яскраво те продемонстровано у Борисполі, коли еСБІсти разом з митниками влаштували **обшук депутатів** - членів Тимчасової слідчої комісії, аби відібрати у них матеріали зі свідченнями майора Мельниченка. Відразу забули, що «...немає такого офіцера». А вже через кілька днів працівників митниці примусили брехати перед телекамерою, тиражуючи зрозумілу для більшості громадян брехню на весь світ. Це що - утвердження іміджу держави?

Через деякий час С. Головатий, виконуючи доручення Верховної Ради та її слідчої комісії, везе за кордон матеріали для експертизи і його таємно супроводжують працівники українських спецслужб, щоб завадити виконанню доручення. Тільки звернення до німецької поліції дало можливість народному депутатові позбутися «хвоста».

11 грудня у Львові слідчий Київської облпрокуратури С. Квітка допитував матір Георгія - Лесю Теодорівну. Їй не пояснили, в якості кого її допитують - як свідка чи як потерпілу. Чотири години допиту з «рваним» темпом, намагаючись викликати симпатію у матері журналіста, професійно вів слідчий. Накінець, заметушившись ніби за браком часу, слідчий пропонує допитуваній підписати кожний абзац підготовленого протоколу. Вимучена допитом, після здачі перед тим великої дози крові, з приступом головного болю Леся Теодорівна майже машинально підписує документ. На останньому аркуші вона звертає увагу на текст, де... чорним по білому йдеться про визнання нею наявності великих боргів у сина перед кредиторами. **Про це на допиті не було навіть мови!** Жінка відриває цей абзац, слідчий передруковує останню сторінку - документ готовий, хоч і без втілення по-бандитськи підступного наміру.

Після того вона відмовляється відправитися в Київ на впізнання тіла. «Я б не витримала, померла», - признається вона згодом. Чи не на це й сподівалися «слідчі», одержавши перед тим найважливіший «доказ» зліпленої похапцем версії про борги Георгія Гонгадзе?

Не коментую цей епізод, аби не довелося використовувати лексику Президента. Сподіваюсь, коментар зробить суд.

Перед Новим роком уночі до квартири судово-медичного експерта Головного бюро судово-медичної експертизи Мінохорони здоров'я України С. Кармелюк завітали працівники Мінського РУВС м. Києва на чолі з заступником начальника, силоміць намагались відібрати у неї закордонний паспорт, аби... виправити в ньому помилку. Так пояснювали цей випадок через кілька днів на першому каналі телебачення. Ну хто в тому задрипаному Заході може знайти такі зразки міліцейсько-поліцейського сервісу? Помилочка в документі - і прямо додому, аби виправити, навіть у вихідний день напередодні Нового року. Щоб, не дай Боже, не вирушила за кордон для участі в експертизі чи не висловила об'єктивну оцінку на основі нею проведеного аналізу.

Під кінець грудня депутатаві Ю. Іоффе доручають продемонструвати фальшивку - компоновку моїх нібито фраз, протилежних за змістом тому, що прозвучав 28 листопада. За іронією долі, випадково цього ж дня він одержує з рук Президента високу нагороду. Ця ж фальшивка, тижнем раніше, **як факт**, видруковується в «Урядовому кур'єрі». А виступ Ю. Іоффе в телевіпусках новин коментують приблизно так: виступив з фальшивкою, отже, і Мороз оприлюднив фальшивку.

Люди добрі! Професіонал просидів **кілька днів**, щоб видати **двохвилинний** матеріал, фальшивість якого встановлюється на слух без апаратури. На «чистий» запис просить **два місяці**. Скільки ж це треба професіоналів, комп'ютерів, акторів, грошей..., щоб підготувати «фальшиві» записи в кабінеті Президента за два, треба розуміти так М. Мельниченка, роки!? Та на одну лише 24-хвилину касету потрібно близько двох років.

Мене допитують як свідка у кримінальній справі за фактом наклепу, хоч я сам наполягав: потрібно відкривати справу проти **особи**, а не **за фактом**. Так вимагає закон. Слідчий ж? (та лунало на сесії в запитанні одного з депутатів) перед доручену по цій справі одержує позачергово ордер на квартиру. Діло добре, можливо, це випадковість, хай користується на здоров'я, врешті, сім'ї дається, не йому одному. Але чи не нагадує це сучасні українські методи впливу влади на людей?

Між іншим, та ж прокуратура вже тепер порушує кримінальну справу проти Мельниченка за наклеп і фальсифікацій. Звернімо увагу: вже **проти особи**, як і годиться, але за наклеп і підробку документів нібито тих, на основі яких він виїхав за кордон формулювання визначає не підозру, не звинувачення, а **вирок**. Прокуратура вперто уникає визнання факту прослуховування розмову кабінеті Президента. Що не кажіть, а «...закон як дишло». Це демонструють стражі законності. А щодо виїзних документів, то на цих теренах слідчим роботи до кінця нового століття вистачить. Усі ж бо знають, і прокурори теж, що при райвідділах внутрішніх справ у Києві та інших містах створені **комерційні** групи, які за 100 доларів зроблять не те що закордонний паспорт, а й довідку про смерть чужої тещі. Причому - за кілька днів. За більшу таксу негайно. І що цікаво - без підробки, без фальші, а як має бути у **державній** установі.

Державні ЗМІ про «справу Гонгадзе» або мовчать, або дають інформацію, де ключовим визначенням є «фальшивка», жодним словом не прохоплюються про позицію і висловлювання закордонних міждержавних інститутів, політиків, преси, органів влади. А вони ж бо далеко не рожеві, не такі, як подаються **нашим** співгромадянам.

9. На майдані, хоч і не біля церкви

Ще рано робити підсумки усім явищам, що так чи інакше пов'язані зі «справою Гонгадзе». Проте кілька висновків здаються незаперечними.

Півтора тижні в грудневу холоднечу на Майдані Незалежності у Києві молоді люди творили себе і Українську демократичну державу. Трагедія Гонгадзе об'єднала людей з різними політичними поглядами, об'єднала проти грабунку держави, проти переслідування людей за політичні погляди, проти наруги над свободою слова. Тих, хто хоче захистити Конституцію і ті норми, що передбачають статус соціальної, правової, демократичної держави. Цього, напевно, домогалися мешканці студентського наметового містечка 1990 року. Частина з них і тепер вийшла на граніт майдану. Об'єдналися представники справді **політичних**, а не бізнесових партій, громадських, молодіжних та жіночих організацій. Якщо Джон Рід писав колись про 10 днів, що потрясли світ, то київська груднева десятиденка потрясла совість українців. Нехай не всіх. Нехай багато з них іще з відстані спостерігає за акцією протесту «За Україну без Кучми!». Нехай дехто з подивом чи й осудом дивиться на тих, хто в новорічні свята чергує біля «намету Гонгадзе», сподіваючись на диво його повернення живого чи хоч зберігаючи пристанище для його душі, у якої головорізи відібрали матеріальну субстанцію. Але це вже не забудеться, увійде поворотною віхою в новітню історію. Хотів би того хто чи не хотів.

Десятки тисяч людей у таку унікальну пору зламу тисячоліть юрмилися довкола наметового містечка, причащаючись там правдою. Тисячі їх з усіх куточків України брали участь у мітингах, демонстраціях, пікетуванні владних установ. Даремно це чи недаремно? Ні, недаремно. Україну розбуджено від летаргії байдужості, від лїнощів розуму. Бо страшно, що високі посадовці здатні на те, що трапилось в Україні. Та ще страшніше те, що більшість людей **допускає** таку можливість, змирившись зі своїм безправ'ям та безкарністю влади. **Прорвано інформаційну блокаду.** Правда все одно поширюватиметься в народі, вона формуватиме і громадську думку, і політичну дію. Нікуди від того не дітисся.

Люди, саме люди примусили прокинутися і парламент, нагадали багатьом депутатам про їхній обов'язок. Прийнято важливі постанови, ухвалено Закон України «Про тимчасові слідчі комісії», введення якого дасть можливість у правовому порядку вирішувати непрості колізії, що стосуються **здійснення** владних повноважень. Через парламент суспільство одержує один з дієвих механізмів громадського контролю за владою. Непідписання цього закону Президентом означатиме лише одне - він боїться цього, передбаченого Конституцією і принципами демократії контролю. Він боїться народу.

Під впливом громадян парламент чим далі, тим більше переконується, що **система правоохоронних органів у значній частині випадків здатна до злочинів, які сама ж і покриває в**

ході нею проведеного слідства. Цьому механізму не вистачає хіба що одного - змін у Конституцію, аби парламент позбавити права будь-якого контролю над створеною системою опричнини. **Така справжня ціна брехні про ініціативу референдуму та потребу його «імплементатії»!**

Створено Громадянський комітет захисту Конституції, куди увійшли керівники понад 20 політичних партій і громадських організацій. Так, це мало, лише п'ята частина зареєстрованих партій. Але тут партії за означенням, а не за формальною довідкою Мін'юсту! Тут політики, що не розмінюються на милостиню влади, для яких справедливість і права людей - не декларація, а життєва потреба.

Акція протесту не припиняється. Тимчасово вона набирає інших форм, місцеві структури Громадянського комітету на місцевому ж рівні розгортатимуть рух за правду. Люди сповнені відповідальністю за потребу примусити владу рахуватися із законом.

І це буде зроблено. Обов'язково!

10. Замість післямови

Якраз у дні початку акції протесту виповнилося 155 років від дня написання Великим Кобзарем «Давидових Псалмів». І в ці дні вперше вийшла друком оригінальна добірка поезій-роздумів з відтворенням Псалмів старослов'янською і українською мовами, з рукописами і цікавими ілюстраціями. Ініціатори випуску збірки зверталися більше як до 80 організацій і не знайшли підтримки. Соціалісти допомогли переконати спонсорів, посприяли організації друку. Найперше тому, що «Давидові Псалми» - це і своєрідний виклад розуміння соціалістами такого поняття, як «жити по совісті».

Сила вічних творів у тому, що вони завжди сучасні, отже, і повчальні. Тим паче нам, сьогоднішнім...

*Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде.
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається, і стане він,
Як на добрім полі
Над водою посаджене
Древо зеленіє,
Плодом вкрите.
Так і муж той
В добрі своїм спіє,
А лукавих, нечестивих
І слід пропадає,
Як той попіл над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини.
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.*

Київ, 27 грудня 2000 року - 2 січня 2001 року.

Додатки

- Заява фракції соціалістів «Лівий центр» у Верховній Раді України 28 листопада 2000 р.
- Текст магнітного запису на аудіокасеті, наданій О. Морозом на прес-конференції у Верховній Раді України 28 листопада 2000 р.
- Заява майора запасу СБУ М. Мельниченка
- Протокол зняття пояснень з майора запасу СБУ М. І. Мельниченка
- Інтерв'ю М. Мельниченка українській редакції радіо «Свобода»
- Депутатське звернення від 22 грудня 2000 р. про забезпечення конституційних прав, свобод людини і громадянина в Україні та добровільну відставку Президента
- Звернення політичних партій та громадських об'єднань до громадян України «Україна в небезпеці!»
- З виступу О. Мороза на пленарному засіданні Верховної Ради України 14 грудня 2000 р.
- Виступ Володимира Чемериса - співкоординатора акції «За Україну без Кучми!» у Верховній Раді України 21 грудня 2000р.
- Виступи Шеховцова О.Д. та Головатого С.П. на спеціальному засіданні Верховної Ради України 14 грудня 2000 р.
- Виступ Юрія Луценка - співкоординатора акції «За Україну без Кучми!» на прес-конференції 22 грудня 2000 р.
- Лист Лесі Гонгадзе, матері Георгія Гонгадзе, до Голови СПУ О. Мороза
- Інтерв'ю члена судової колегії у кримінальних справах Київського міського суду Ю.Василенка
- «Деякі юридичні аспекти «ТЕЙПгейту»
- Постанова Верховної Ради України
- «Про заходи щодо прискорення розслідування справи стосовно зникнення журналіста Г. Гонгадзе»
- Олег Єльцов. «Хто стежив за Гонгадзе?»
- Виступ Лесі Гонгадзе з трибуни Верховної Ради України 16 січня 2001 р.

На захист демократії і прав людини

Заява фракції виборчого блоку Соціалістичної та Селянської партій України у Верховній Раді України «Лівий центр»

Безсторонній аналіз низки подій, їх коментування посадовими особами, спроби усунути парламент з політичної сцени, нейтралізувати представницькі органи на місцях, переслідування преси, наміри змінити Конституцію свідчать про тенденцію розвитку авторитаризму з усіма загрозливими наслідками.

Прикладом такої тенденції є історія з журналістом Георгієм Гонгадзе. Професійно організоване зникнення, пасивність слідства при ігноруванні елементарно необхідних дій, непереконливість пояснень високих міліцейських посадовців наводять на думку про специфічну спланованість справи. Підозра щодо цього посилилась ще більше після того, як було знайдено тіло, в якому за багатьма ознаками нібито впізнається зниклий журналіст, проте акценти в повідомленнях, натяки і плітки, що поширюються скоординовано, нагадують криваву провокацію в Кривому Розі, розслідування якої тягнеться вже другий рік.

Пауза, що виникла після знайдення тіла, маніпуляції з речовими доказами, зволікання із завершенням судово-медичної експертизи, погрози фахівцям, що її розпочинали, є опосередкованим підтвердженням того, що зловмисники самі потрапили в розставлені ними тенета і, не знаючи, що робити далі, сподіваються, що увага суспільства до цього злочину згасне сама собою. Згасне, як довкола вбивства Вадима Гетьмана, Євгена Щербаня, інших депутатів, підприємців, журналістів.

Сповзання суспільства в піймуну криміналу і бандитизму треба покласти край.

Саме тому, маючи достатні підстави, зобов'язані заявити, що замовником зникнення журналіста Георгія Гонгадзе є Президент України Леонід Кучма. Причому замовником, який систематично контролював хід виконання свого доручення.

Щодо підготовки і здійснення цього замовлення з самого початку був поінформований глава адміністрації Президента Володимир Литвин.

Безпосереднім розробником «сценарію» і організатором здійснення операції є міністр внутрішніх справ України Юрій Кравченко.

З усього цього можна зробити лише один невтішний висновок: на найвищих державних посадах в Україні, цілком ймовірно, перебувають кримінальні злочинці. Висновки з цього приводу мають зробити Верховна Рада і суд.

Усвідомлюємо, що це повідомлення не покращує імідж України, і без того знівечений владою. Проте у нас є можливість, відкидаючи наміри апологетів диктатури, самим очиститись від бруду, продемонструвати світові здатність захистити демократію і права людини, не на словах, а на практиці підтвердити статус Української правової держави.

Олександр МОРОЗ, голова фракції.

28 листопада 2000 року.

«...Чеченцев надо, чтоб украли его!»

Текст магнітного запису на аудіокасеті, наданий народним депутатом України Олександром Морозом на прес-конференції у Верховній Раді України 28 листопада 2000 року

(Цей аудіозапис формувался із записів аудіокасет впродовж півтора-двох місяців - влітку і в кінці вересня 2000 р.).

Епізод 1.

1* (Розмовляє через переговорний пристрій з Литвином). Добрий день.

2* — Добрий день.

1. — І ти мені давай це саме, по «Українській правді» ... (фраза нерозбірливо). Та будемо вирішувати, що з ним робити. Він просто абарзел же ж.

2. — Мені справу потрібно.

1. - Га?

2. - Справу затребувати? ... (нерозбірливо).

1. — Хорошо.

2. - Справу ... делаєм прямо в копії.

1. - Ні, мені справа не потрібна...

1. (веде розмову з невідомим чоловіком) - «Українська правда», ну це просто вже, бля, оборзелі. Подонок, бля. Грузін, грузін.

3* - Гонгадзе?

1. — Гонгадзе. Ну, хто же його фінансує?...

3. - Ну, він активно співпрацює з цим, з Морозом, з «Гранями». Я в суботу його ... з Макеєнко.

1. — В суд може, тут нардеп, хай би юристи подали в суд. Це ж до прокуратури, да?

3. - Нет, пусть Кравченко скажет на меня и ещѐ на (незрозуміле слово - Горбанєєва чи Компанєєва) і Халандовіча.

1. - Просто, бля ... есть кака-то, сука, бля ... Департировать його, блять, в Грузію і викинуть там на хуй.

3. - Отвезті его в Грузію і кінуть там.

1. — Чеченцев надо, чтобы украли его і викинули.

1. * - Голос Кучми.

2. * - Голос Литвина - глави адміністрації

Президента України.

3. * - Голос невідомого.

Епізод 2.

1* - Щоб я не забуду, є такий Гонгадзе... 2* — Я, щось прізвище таке...

1. — Ну, подонок, бля висшей мери.

2. - Гонгадзе. Він у нас уже десь проходив...

1. - Га?

2. - Він проходив десь. Пошукаємо.

1. — Значить, те що він пише весь час у якусь «Українську ж там правду», її в Інтернет шурує, розумієш? Ну хто його? Фінансує хтось.

2. - (нерозбірливо). У мене люди ... (нерозбірливо, можливо, контррозвідка?)

1. — А головне треба його, я кажу, на зразок, так Володя каже, треба щоб чеченці його вкрали і вивезли його в Чечню на хуй і викуп попросили.

2. — Та ми його десь ... я вам скажу... Та це такі люди (сміється) капітальні... (нерозбірливо), не розтрощив ніде.

1. - Ну, а його в Грузію відвезти і та й все.

2. — Значить, по-перше, доручення чи будем давати, не доручення, по цьому начальнику райвідділу..., ну, пам'ятаєте, що в Чернігівській області казав: «Хай вам президент плате».

- Да-да-да.

— Заступника уже опустили, так. На нього порушили кримінальну справу. Значить по 165-й, це службові порушення, так 187-а. Так, що я думаю, що десь, на цій неділі ми йому покажемо.

1. - Да-да. Хай.

2. - Теж покажемо, кому що говорити.

1. * - *Голос Кучми.*

2. * - *Голос Кравченка - міністра внутрішніх справ України.*

Епізод 3.

1* — Під Гонгадзе є окрім того, що він співпрацює з Морозом, він же для Мороза там пише в його «Грані» ці з самого літку, що його фінансує Бродський.

2.* - Ну, це така скотина, що може бути. Я не здивуюсь, якщо у них там є з соціалістами зв'язки там... Ну ми з ним розберемось. Я думаю, що це ... єсть.

1 - А Бродський це ж Медведчук і Суркіс? Через Суркіса.

2. - Це те, що в них зв'язок єсть, це ж...

1.- Ні, так щас вони друзі, стовідсотково! Я ж пам'ятаю цю гру біля «Киевских ведомостей» Суркіс, да я на цього, блядь, жида, блядь ... добра. А щас я почитал там кілька тіх самих розмов їхніх.

2. - Та ну, він же їх і ставить. В них була тоді така методика. Та вона й залишається. Вони створюють там проблему, потім вродє як ідуть до людини, допомагають, а потім полупається, що людина стає залежна. І оце таким чином вона десь... Це великий спектакль на такій почві, мабуть, національній розігрували. І воно попадалося. Ну, це таке діло... Ну, оце, мабуть ...

/. * - *Голос Кучми.*

2* - *Голос Кравченка.*

Епізод 4.

1* - Я хотів попросити вас про от таку форму. Ну, використать, щоб я не забув. Гонгадзе цей.

2* - Ая', ми працюємо по ньому. Значить ...

1.— Я ж кажу, вивезіть його, викиньте. Оддайте чеченцам. (нерозбірливо), а тоді викуп.

2. - Ми продумаємо. Ми сделаем так, чтоб.

1.- Значить вивезти його, роздягнуть, бля, без штанів оставить, хай сидить. Я б зробив просто, бля...

2. — Сьогодні мені доповідали. Ми там делаєм трошки, трошки треба вивчити, ми зробимо. В мене зараз команда боевая, орли такіє, що делают все, что хочеш. Значіт вот такая ситуація.

3. * — Щось я не зрозумів, по Гонгадзе ви промовчуєте?

2 - Відверто. Ну, я вам доповідаю. Там ми трохи прокололися.

1.- Там у нього команда, во главе якої стоїть прізвище там мені сказали, бля.

2. - Значить, написав жалобу Генеральному прокурору. Ну, я думаю..

1.- Хто?

2. - Він. Трошки я тут проколовся. Ну, я тепер думаю, чому проколовся. Щас доповідаю. Я вийшов на замначальника по оперативной города Кієва Опанасенко. Думаю, что Опанасенко будет нам, і что тепер ... група била закрыта. То Опанасенко через своїх почал пробивать шо це за машини і написав Потєбєньку, значить, жалобу.

1. - Хто? Опанасенко?

2. — Не, Гонгадзе. Ну, тут он указивает номера, які унічтожени год назад. Я трошки тут тактику меняю, потому, что... Я хочу убрать етого Опанасенко. У мене закрался сумнів, коли мені доповіли аж тудя в Кіргізію, шо Опанасенко інтересується номерами, то я сказав: підождіть, щоб оно ... Прієзжаю, когда жалоба єсть. Так что... **я его сделаю.** Я сделаю, Леонід Данілович. Я просто, щоб воно значить, щоб воно ніде не получилось. Ну, він буде жаловаться. Він тут пише, шо це може буть как расчѐт на мої справи. Та таке.

1.— Ну, тут якого бруду вони кидають в Росію через Інтернет. Ну, в Інтернет через Росію. Ясно.

2. - Я Гонгадзе не випускаю. Просто для мене тепер питання теж воно ... Я там **екіпажі** ... єсть контакти ... Я тудя кінул **наружного наблюденія.** Я хочу его контакти підізучіть. Шо воно...

— А Гонгадзе єсть команда? Казали якісь там прізвища. Це строчать цей бруд. їх три человека.

- У меня єсть оні. У меня вєє оні єсть. Ну, я хочу з нього почати. Ну, оце, я хочу подивитися, як **Генеральна відреагує. Номерів немає,** там, чи я знаю. Ну, він тут пише ..., шо це може.

1. - Ну, а при чем тут Генеральна до Гонгадзе?

2. - Ну є їхня заява. Це ж офіційно.

1. - Ну і шо?

2. - Заява ж офіційна. Ну я подивлюся як вони будуть теж.

1. — Ну чого каждая срань должна писать на Генерального прокурора?

2. — Леонід Данилович...

1. - Вон отправіть на районного прокурора.

2. - Я ж не знаю, шо прокуратура там скаже. Це ж прокуратура... Хто в кого гроші... (*сміються*). Я бажаю всього найкращого.

1. — Спасіба.

1* - *Голос Кучми.*

2* - *Голос Кравченка.*

3* - *Голос Литвина.*

Епізод 5.

2.* - Ну, Леонід Данілович, шо нового, значить...

1* - Гонгадзе как?

2. - Точно так же ... (*нерозбірливо*). Ми сьогодні там ... видивились.

1— За Головатим дивляться?

2. - Та дивляться. Найшли його дві связи. За ним слідім. Я хочу його хлопнуть на ... етіх. Я хочу его просто внаглую хлопнуть. Я подброшу самую хорошую блядь. Потом... я сніму еті. Я думаю - не дьорнется (*нерозбірливо*). Просто відсть ето одне, а так, щоб...

Все те, шо доручено, все працює. Ну, я думаю, в **теченіс Гонгадзе пару дней.** Там буде видержано, як получится, одному режисьюру... Я там подивився його матеріали з Інтернету повиятувані. Єсть такий Єлісеєв... це «Свобода», Ляшко.

1. — В мене Ляшко ... (*нерозбірливо*) ми его (*два сплески руками*).

2. - Ну, за етім дерьмом там уже (*нерозбірливо*)... Омельченко... оні собірались ... Вот етіх контроль, где оні.

7.* - *Голос Кучми.*

2.* — *Голос Кравченка.*

Епізод 6.

1* - Я вам так сказати... Кравченко обіцяв приструнити

2.* - (*нерозбірливо*) Посольство Грузії зробило офіційне повідомлення, розкрутило ананімний дзвінок, який був у посольстві, що шукати треба в Московському районі і цією справою займається Волков, Кравченко та Кісіль. Не можна ж ставити політику ... підривати... для того щоб підривати ... це ж тож неприпустимо...

1. — Треба викликати посла.

2. - Я тож ... І зробити якусь там ноту чи попередження, чи розмову провести.

1. - Треба позвонити ... і відправити його на фіг, такого посла, блін (*по телефону*) Коваль, тебе треба убрати. Ти розбирався там з Грузинським посольством?

3. - (*відповідь*) Зараз будемо розбиратися.

1. - І вивози його, бля, хай зробить опроверження, інакше я позвоню Шеварднадзе, щоб його отозвали нахер.

3. - Хорошо.

1. — І скажи, я позвоню Шеварднадзе, щоб його убрали нахер. 3. - Хорошо, хорошо, сейчас я его визиваю.

1* — *Голос Кучми.*

2* - *Голос Литвина.*

3.* — *Голос Коваля.*

Епізод 7.

1. - Слухай, мені щас показали газети, блять, ці вся, блять, які випускають. Ну, Гриша Омельченко в Кременчуге продовжує випускати газету. (*Пауза*) Ну, что ти** піздишь. Та нет, вот сейчас за 15 сентября выпустил газету. (*Пауза*) А я тебе говорю, 15 сентября выпустил свежую газету. «Свобода», бля, выпускается, а ти мне еще про это... Ну, там, ну, там, там такіє карікатури. (*Пауза*) Ну, так ти пригласі Юлю. Йоб твою мать, ти пригласі Юлю, і спросі: «Дорогая, что ж ти сучка, бля, делаешь? Ты хочешь, чтоб ми тебя, бля, совсем, бля, что лі». І скажи: «Чего ти финансируешь Омельченка, чего ти делаешь то-то». Ти не знаєшь методи вашей работы что лі, как это делается во всьом міре. Так еслі оні тебя ніхуя не бояться. Йоб твою мать, ну чего ж ти. Чего тебе бояться? Службу ж то нашу оні не бояться. ... Я ж тебя назначіл. Поэтому, давай.

7.* - *Голос Кучми.*

** - *Співрозмовник невідомий, можливо, голова СБУ.*

Епізод 8.

1.* - Слухаю. А куди ви дивитесь. В Полтавській області, в Кременчуге, цей ублюдок Омельченко там випускає газету таку, бля, просто шалену. З карікатурами, бля, на президента, грязними публікаціями. Так шо, він не може ...служба безпеки разом з прокуратурою порушити кримінальну справу. Так там це, подивилися ці адвокати і кажуть, що є підстави порушити таку справу. Де ж Служба. Ну, так. А чого сейчас не доповідають. Мені привозять цю газету... Газети, бля, сюди привозять, а служба ніхуя вообще не доповідає. (*Пауза*). Ну, от саме цікаве. А я подивлюся, хто там приймає участь, в цій самій. Всі ці антипрезидентські кореспонденти.

...Да, в тому числі Коробова, «Грані». Йоб твою мать, представляєте, ця сучка, бля, порха (яка?) по газетам, в яку він її взяв. ...Той же Гонгадзе, бля, пішло-поїхало.

2.* - *Надо їх всіх...*

- *Ступінь впливу Верховної Ради 4 %, ступінь впливу Кабінету міністрів чи прем'єра - 0...*

- На засоби масової інформації?

1. - Ну, да.

- Розумієш, який він розраховує, щоб не дай бог рукою не показали.

1. Ну, конечно.

1* - *Голос Кучми.*

2.* - *Голос Литвина.*

Епізод 9.

2* — Леонід Данилович, я хочу доповісти. Мені здається, що я вичислив всі його структури повністю, так. І тепер команда глушить. Значить, все, вродє. Ми вибрали те, що в нього єсть.

1. — Фонд «Злагода», да?

2. - Там все, все. Я там подививсь.

2. - Ну, а кромє газети «Товарищ» в їх ще ця нова газета, Леонід Данилович. Ну, ми всі структури будем мати. Ну, тепер ота братія, що розпротраняла від Головатого лістовкі? 1. - Да.

1. — Значить, позавчора він опинився аж в Сумській області, той який розпротраняв. Так йому там так надавали (*смiх*). А он кричiт: «Ето Головатий меня». (*Смiх*). Ну, приїхав він додому, а там, значить, зайнялася дача, і двері згоріли.

1 - У кого?

2. - У нього (*смiються обидва*), понятно.

1. - А він розпротраняв одну чи...

1. — Ми його ... гад, вийшов опять з новою пачкою. В той же день 15 ментів ... А він був з 3 охранныками. Потом без нікого, його - в машину. Як пішли в ход... «Я більше не буду, це Головатий. Хто ваш шеф? Хто ваш шеф? Я буду свідетелем. Ну, короче...

2. - ... (*Нерозбірливо*) В мене є такий підрозділ, методи їхні, в них ні моралі, нічого немає. Так що, не дай бог... Так, що, значить, нічого немає. Так що, просто, значить, я. В мене група... і починає глушить. Ну, я з вашого дозволу тоді переговорю з Азаровим.

2. - Мені треба, щоб вони теж приймали участь.

1. - У Азарова також є ...

2. - Ну, шось, може, в нас переплітається. Ну, ми продовжуємо працювати. Ну, я думаю, що в нас з прокуратурою...

1. — В них є цікаве?

2. — Та шо там цікаве...

1. * - *Голос Кучми.*

2. * - *Голос Кравченка.*

Дізнавшись про це, він не міг зробити інакше

*Текст заяви майора запасу СБУ
Миколи МЕЛЬНИЧЕНКА,
продемонстрованої у відеозапису
на пленарному засіданні
Верховної Ради України 14 грудня 2000 року*

Шановні співвітчизники! Я, майор запасу Служби безпеки України Мельниченко Микола Іванович, під час виконання службових обов'язків, перебуваючи на службі в Управлінні державної охорони України, випадково дізнався про наказ, відданий Президентом України Кучмою Л.Д. на проведення терористичного акту проти кандидата в президенти України Вітренко Н.М., направлений на політичне знищення Мороза О.О.

Також я дізнався, що Генеральний прокурор України Потебенько М.О. виконує незаконні розпорядження Кучми.

Враховуючи це та на підставі статті 16 Кримінального кодексу України, я почав збирати матеріали, щоб документально підтвердити злочинну діяльність Кучми.

Так я дізнався, що Кучма у присутності Генерального прокурора України Потебенька М.О., міністра внутрішніх справ України Кравченка Ю.Ф., голови Державної податкової адміністрації України Азарова М. Я. дає вказівку голові Служби безпеки України Деркачу Л.В. про те, щоб свідчення С. Іванченка були направлені проти Мороза О.О.

За дорученням Кучми Л.Д. міністру внутрішніх справ Кравченку Ю.Ф. спецпідрозділ МВС викрадає головного редактора Інтернет-газети «Українська правда» Георгія Гонгадзе за критичні статті щодо Президента Кучми Л.Д. та його оточення.

За наказом Кучми Л.Д. голові Державної податкової адміністрації України Азарову М.Я. знищуються непідконтрольні режиму незалежні засоби масової інформації, такі як «СТБ», «ТЕТ», газети «Сільські вісті», «Товариш», «Зеркало недели», «Вечерние вести», «День», «Свобода», радіостанції «Свобода», Бі-Бі-Сі та інші, підприємства, банки, фонди.

Проводиться політичне переслідування опозиції і залякування, використовується фізична сила та важелі судової і виконавчої влади. Це стосується таких народних депутатів України як Головатий, Балашов, Єрмак, Єльяшкевич, Мороз, Марчук, Марченко, Лазаренко, Костенко, Ткаченко, Тимошенко, Терьохін, Омельченко.

Відбувається пограбування України Кучмою Л.Д....

Також доводжу до вашого відома, що президентські вибори 1999 року та квітневий референдум щодо внесення змін до Конституції України за вказівкою Кучми Л.Д. сфальсифіковані.

Аналізуючи матеріали, я визначився з людиною, найбільш чесною та порядною, якій можна було б передати матеріали для припинення злочинної діяльності Президента України Кучми Л.Д.

Саме тому, враховуючи це, та на підставі ст.21 Кримінального кодексу України я передав матеріали народному депутатові України Морозу О.О.

МЕЛЬНИЧЕНКО.

16 листопада 2000 року.

(Друкується за стенограмою).

Майор МЕЛЬНИЧЕНКО:

«Я давав присягу на вірність Україні. Я не давав присягу Кучмі про те, що буду виконувати його злочинні накази»

Протокол зняття пояснень з майора запасу СБУ Миколи Івановича Мельниченка з метою з'ясування обставин організованого ним звукозапису деяких розмов Президента України Л. Кучми

Ми, члени тимчасової слідчої комісії Верховної Ради: народні депутати Шишкін Віктор Іванович, Головатий Сергій Петрович та Жир Олександр Олександрович, - відповідно до постанови Верховної Ради від 21 вересня 2000 року у приміщенні (з метою безпеки приміщення не зазначається) застосували відеозапис у відповідності до вимог ряду статей Кримінально-процесуального кодексу України і отримали пояснення від Мельниченка.

- Назвіть, будь ласка, прізвище, ім'я та по батькові.
- Я, майор запасу Служби безпеки України Мельниченко Микола Іванович.
- Назвіть, будь ласка, свою останню посаду.
- Моя особиста посада - старший офіцер безпеки, відряджений у відділ охорони Президента України.
- Ваше колишнє місце роботи?
- Відділ охорони Президента України.
- Чи Ви мали доступ до приміщень перебування Президента України?
- Так, мав.
- В силу яких обов'язків і до яких приміщень?
- Під час виконання службових обов'язків і безпосередньо до всіх приміщень, де перебував Президент України.
- Коли і за яких обставин проводився запис, який Ви передали народному депутату Олександру Морозу?
- Запис, точніше документацію Президента України, я почав проводити після того, як став свідком під час виконання службових обов'язків, як Президент України Леонід Кучма віддає злочинний наказ, і тільки після того, як я дізнався, що цей наказ виконаний, я став документувати подальші події.
- Впродовж якого часу здійснювався запис?
- Документування розмов Президента України в його робочому кабінеті здійснювалося впродовж тривалого часу, і тих матеріалів, повірте, досить, щоб доказати, що Президент України діяв не на благо народу України, і також його оточення.
- Як технічно здійснювався запис? Який саме пристрій використовувався для зняття інформації?
- Цифровий диктофон.
- Де саме і в який спосіб встановлювався пристрій?
- Цифровий диктофон знаходився безпосередньо в кабінеті Президента України під диваном. Як заходимо в кабінет Президента, з лівої сторони - м'який куточок, і під диваном був розташований цей диктофон.
- Чи знаходиться цей пристрій на тому ж місці до цього часу?
- На сьогоднішній день його немає.

- **Де знаходиться цей пристрій?**

- В надійному місці.

- **Чи він є під Вашим контролем?**

- Так.

- **Чи Ви могли б його надати при потребі для проведення незалежної експертизи?**

- Я готовий передати цей пристрій для проведення незалежної експертизи, але в Україні незалежної експертизи не може бути.

- **Чи проводився перезапис звукозапису?**

- Ті матеріали, які я передав депутату Морозу, містять уривки тих записів, які в мене є. Я передав не всю розмову Кучми з Кравченком, а тільки уривки, ті, що стосувалися справи Гонгадзе, його зникнення і замовлення Кучмою на те, щоб його...

- **Що спонукало Вас на здійснення цих записів?**

- Після того як я дізнався, хто нами править, які накази видаються, які виконуються, як офіцер, який дав присягу на служіння Україні, я не міг не задокументувати і не передати, щоб все населення дізналося про те, хто нами на сьогоднішній день править. Я це робив для того, щоб покласти край тим злочинним діям.

- **Чим Ви керувалися в своїх діях?**

- Після того як я дізнався про злочинний наказ, і після того, як цей злочинний наказ був приведений в дію, ці обставини спонукали мене до того, щоб почати документувати ці розмови.

- **Уточніть, яка інформація, стосовно яких осіб, яких наказів є в цих записах?**

- Президент України Кучма віддавав накази голові Державної податкової адміністрації Азарову, міністру внутрішніх справ Кравченку, голові Служби безпеки Деркачу. Ці накази були скеровані на знищення непідконтрольних режиму, опозиційних до Кучми засобів масової інформації. Таких, як газети «Сільські вісті», «Товариш», «Грані», «Вечерние вести», «Зеркало недели», «Свобода». Також він давав накази на придушення радіостанцій Бі-Бі-СІ та «Свобода». Це стосувалось також низки підприємств, банків, фондів. Також він віддавав накази на застосування органів судової та виконавчої влади для того, щоб придушити протидію депутатів, які намагалися щось змінити і боротися. Це такі, як народні депутати України Балашов, Головатий, Костенко, Тимошенко, Ткаченко, Мороз, Марчук, Людмила Супрун, Єрмак, Терьохін, Омельченко, а також інші прізвища, яких я зараз не пам'ятаю, але стосовно яких він віддавав накази душити. На це є документальне підтвердження.

- **Чи є документальне підтвердження його наказів стосовно прослуховування народних депутатів?**

- Так, є. Президент України безпосередньо віддавав накази голові Служби безпеки Деркачу на прослуховування всіх і вся, а саме - Мороза, Медведчука, Тимошенко та інших. З самого початку Кучма віддавав наказ і Деркачу, і Кравченку, і Азарову такого змісту: нікого не простити, хто працює проти нас. І була команда — душити, знищувати.

- **Чому саме Гонгадзе?**

- Я не знаю. Кучма зателефонував главі адміністрації Литвину і дав йому вказівку, щоб той думав, як і що робити з Гонгадзе. Потім через 2-3 хвилини Литвин прийшов до Президента в кабінет, і там вони обговорювали. Кучма каже: «Може на нього є суд?», Литвин каже: «Ні, нехай Кравченко подіє на нього іншими методами».

- **Уточніть, будь ласка, мету здійснення запису цих розмов.**

- Метою було припинити злочинну діяльність цього режиму, для того щоб народ зміг очиститися від бруду і тієї відвертої брехні, яка доноситься щоденно.

- **Який Ви вибрали спосіб реалізації цієї мети?**

- Спосіб, який я вибрав, - це документування розмов і пошук людини, яка могла б їх оприлюднити.

- **Кому Ви передали ці матеріали?**
- Я передав ці матеріали народному депутату України Морозу Олександровичу.
- **Коли Ви передали ці записи?**
- В середині жовтня.
- **При передачі цих матеріалів Ви обговорювали спосіб їх використання Олександром Морозом чи мету використання?**
- Так, при зустрічі з Морозом я поставив умову обов'язковості їх оприлюднення, щоб вся громадськість дізналася про їх існування і про справжні дії Президента.
- **Окрім Мороза, Ви кому-небудь ще пропонували ці матеріали і чи мали Ви намір запропонувати їх оприлюднення іншим особам?**
- Я дуже довго вагався, кому передати. Після того як я зібрав ці матеріали, я переконався, що окрім Мороза немає іншої людини, якій міг би довірити. Я ні на кого іншого не виходив, окрім Мороза.
- **В Україні поширена інформація, буцімто ці матеріали спочатку пропонувалися іншому народному депутату чи іншим політичним силам, але з часом нібито відбувся перерив контакту і ці матеріали буцімто потрапили до Мороза. Чи дійсно першою спробою було передати ці матеріали комусь іншому, а не Морозу, з вашого боку?**
- Спроби такої не було.
- **Якщо виникне потреба дати свідчення по цій справі в українському суді, Ви готові це зробити?**
- Так, я маю бажання повернутися в Україну і дати пояснення, дати показання стосовно того, що і як відбувалося. Я не маю бажання залишатися поза межами України — я українець, і робив все для блага України та народу. Чому я маю переховуватися? Я маю бажання повернутися.
- **Чи не виникне загроза вашому життю або здоров'ю в разі повернення до України? Як Ви до цього ставитеся?**
- Розумієте, у мене є сім'я, є дитина, я дивлюсь у завтрашній день. Підросле моя донька, і вона скаже. Нам невідомо, якщо залишиться Кучма і його оточення, якою стане Україна. А повірте, пізнавши його, я перестав лякатися того, що зі мною відбудеться, як зі мною буде. З тим потрібно закінчувати, тому я йду на цей крок цілком свідомо.
- **У Вас є інші матеріали, додаткові до того, що Ви передали Морозу, які Ви могли б передати для подальшого оприлюднення в Україні в якості доказів того, в чому Ви переконані і про що Ви говорите?**
- Так, у мене є матеріали, які б я хотів передати і які я передав вам, які підтверджують ті слова, які я сказав, і які неможливо спростувати. Вони підтверджують все те, що я сказав, повністю.
- **Що це буде, в якому вигляді це буде?**
- Це буде на цифровому носії. Я передам матеріали розмов Президента України, що засвідчують його злочинну діяльність.
- **Як Ви оцінюєте свої дії в світлі присяги, яку ви давали як військовий?**
- Я давав присягу на вірність Україні, народу України. Я свою присягу не порушив. Я не давав присяги Кучмі про те, що буду виконувати його злочинні накази. У цьому відношенні моя совість чиста.

Запис проводився 7 грудня 2000 року із застосуванням відео- та аудіоапаратури.

Текст наведено за Інтернет-виданням «Українська правда» (www.pravda.com.ua), заснованим Г. Гонгадзе.

«Я Ющенко унічтожу», - казав Президент

В ефірі української служби радіо «Свобода» Микола Мельниченко розповів ще деякі подробиці касетної справи. Ведучий казав, що Микола Мельниченко сам погодився зателефонувати в студію і взяти участь у прямому ефірі.

Зараз він з відомих причин переховується в одній з європейських країн, його запрошували до Праги до штаб-квартири радіо «Свобода» взяти участь у прямому ефірі, але Мельниченко відмовився з міркувань безпеки.

Примітка: у тексті зроблені незначні скорочення й уточнення редакційного характеру, які не змінюють суті розмови.

«Свобода»: *Пане Миколо, якби Вам довелося почати все з самого початку, що б Ви зробили трошки інакше? Що Ви вважаєте, що зробили не так правильно?*

Мельниченко: Я вважаю, що мені потрібно було б почати діяти набагато раніше, тому що у мене задокументовані не всі ті злочини, які насправді коїлись.

«Свобода»: *А чи Ви знаєте, що сталося з Вашими безпосередніми начальниками після того, як Ви це зробили?*

Мельниченко: ...Не знаю. ...Але я думаю, що ми це повинні пережити заради нашого народу.

«Свобода»: *Ви вже багато сказали під час зустрічі з депутатами, а що б Ви ще хотіли повідомити з головного?*

Мельниченко: Якби ця інформація не вийшла, то через півроку на демократії в Україні, на правах і свободах людей можна було б поставити великий хрест. Були плани в оточення Президента, щоб знищити також Верховний Суд України, інші органи, які не виконували бажань і примх Президента.

«Свобода»: *Що Ви маєте на увазі - знищити Верховний Суд? Розстріляти?*

Мельниченко: Верховна Рада мала прийняти закон під патронатом Президента про те, щоб зробити Верховний Суд... Розумієте, Верховний Суд заважав Президентові, він був йому непідконтрольний. Він виконував свої завдання... І Президент дав доручення, щоб розробили такий закон, який дозволив би йому керувати судами також. Він сказав, що треба вигнати Бойка, голову суду...

«Свобода»: *Пане Мельниченко, зараз, за таких екстремальних умов Ви живете одним днем, але потрібно думати і про завтрашній день. Скажіть, будь ласка, яким Вам бачиться Ваше майбутнє - і близьке, і далеке?*

Мельниченко: Моє близьке майбутнє - я повертаюсь в Україну за будь-яких умов... Я думаю, це трапиться найближчим часом, хоч я впевнений, що силові структури все зроблять для того, щоб я живим не доїхав. Та я впевнений у тому, що народ України переможе це зло і вийде гідно з цієї ситуації.

«Свобода»: *Зрозуміло, що операція з записом і Ваша вимушена еміграція за кордон не могла бути проведена однією людиною. Чи можна вважати, що за Вами або поруч з Вами є люди, які Вам допомагають?*

Мельниченко: Ця операція була проведена не однією людиною. Мені допомагали люди, але вони не знали суті цієї операції: що було, як було, де було...

«Свобода»: *Ви сказали, що здійснювали запис за допомогою цифрового диктофона. Як Ви це робили предметно - ми працюємо з аналогічною технікою і знаємо, що вона потребує постійного втручання, тобто треба міняти дискети, елементи живлення. Як Ви це робили?*

Мельниченко: Я народним депутатам (членам слідчої комісії. - Ред.) сказав, що мав щоденний доступ в кабінет Президента. Так, за мною стежили, але, повірте, я знаходив можливість, щоб це робити.

«Свобода»: *Це великий ризик. Ви не боялися?*

Мельниченко: Ну як... Я боявся. Боявся, але з кожним днем, коли я прослуховував записи розмов у кабінеті Президента, цей страх, знаєте, він приглушувався, було єдине бажання - зібрати матеріали, щоб показати, як воно, що воно діється.

«Свобода»: *В окремих колах в Україні з'явилася нова версія, що до всього цього причетний Євген Марчук. Ви можете це спростувати?*

Мельниченко: Я хочу вам сказати, що Євген Кирилович... точніше, його структура найбільш порядна, яка залишилася в Україні. Маю на увазі РНБО.

«Свобода»: *Ваш вчинок люди оцінюють неоднозначно. Одні люди вважають, що Ви мужня людина, герой, що Ви можете бути зразком для багатьох людей. Інші люди, і таких немало, вважають Вас буквально зрадником не тільки Президента, якому Ви не присягали. Вони вважають, що є зрадником і офіцерської честі, і інколи зрадником всієї України, тому що Ви спричинили дуже скандальну ситуацію, яка не додає Україні авторитету? Як би Ви відповіли цим людям?*

Мельниченко: Мене вважають зрадником ті люди, які причетні до злочинів. Я маю на увазі... силових міністрів, губернаторів і оточення Президента.

Я зрадив, тому що знаю, куди пішли народні гроші - це мільярди доларів. Я зрадив інтереси Президента під час того, як він (їх) «відмивав», як він давав вказівки, як будували йому дачі по 4 мільйони, по 7 мільйонів, я зрадив (його) інтереси. Але ж є інтереси людей, які працюють на заводах, фабриках, які через політичні амбіції Президент давав команди закривати.

Наприклад, в Херсоні нафтопереробний завод. Це «Інтерагро» - фірма в Харкові. Президент України телефонує, наприклад, Азарову і каже: придуши, тому що він працює не на нас, працює на іншу особу... Придушується — знищуються робочі місця, не платяться податки... То кого я зраджую?

«Свобода»: *СБУ спростувала інформацію про те, що Ви були офіцером СБУ. Ви, як вони кажуть, і дня не працювали в СБУ. Внесіть ясність, то офіцером якого відомства Ви є чи були?*

Мельниченко: Я майор запасу СБУ. Працював на посаді старшого офіцера безпеки в управлінні державної охорони України...

«Свобода»: *Чи є ще такі офіцери, як Ви? Чи не лише Ви готові пожертвувати своїм майбутнім заради високої ідеї?*

Мельниченко: Так, я переконаний - такі офіцери є, і не тільки в СБУ. Недаремно Президент давав команду Деркачу позвільняти тих офіцерів, які... Навіть офіцери у військових частинах, які працювали в системі СБУ, на виборах Президента переважна більшість проголосувала за Марчука. І Президент дає пряму вказівку (з матами) — вигнати всіх офіцерів... Деркач каже: як усіх? Каже - вигнати всіх тих офіцерів. Я думаю, що цю інформацію можна підняти, уточнити...

Офіцери СБУ не проводили настільки брудні акції, як наприклад, інші підконтрольні військові відомства. Тому Президент України був шокований цим. Він весь час давав команду, щоб замінити таких офіцерів на нових. Щоб набрати нову службу, за 5 років виховати таких, як потрібно.

«Свобода»: *Ви сказали, що можете повернутися в Україну. У ролі кого, в якій якості Ви бачите себе, коли Ви повернетесь?*

Мельниченко: Я громадянин України і маю повернутися. Повернусь для того, щоб жити і працювати в Україні. А в якій якості — час покаже.

«Свобода»: *У журналістських колах точаться найрізноманітніші розмови стосовно цієї справи, і в приватних розмовах висувається така версія, що, мовляв, за*

всією тією справою стоять певні олігархи, які хочуть власне дискредитувати Леоніда Кучму і взяти всю владу в свої руки шляхом, на перший погляд, законним. Навіть називаються прізвища Суркіса і Медведчук. Що Ви можете сказати з цього приводу?

Мельниченко: Це абсурд. Те, що Суркіс і Медведчук давали таку вказівку, — це абсурд. Тому що, наскільки я знаю, і Суркіс, і Медведчук не зацікавлені в тому, щоб Кучма «пішов».

«Свобода»: Ви кажете, що такі офіцери в силових структурах, як Ви, є. От уявімо собі, що вся ця історія закінчиться абсолютно нічим, все буде спущено на гальмах. Якими можуть бути подальші дії Ваших однодумців?

Мельниченко: У будь-якому випадку перемога демократії буде, в будь-якому випадку Президент України вже не зможе давати вказівки на закриття, наприклад, «Сільських вістей», журналу «Політика і Культура», «Грані» чи «Зеркало неділи». І я думаю, що міністри вже не зможуть відверто виконувати волю Президента. Так що в будь-якому випадку демократія виграла... І також я впевнений, що ті кошти, які були украдені, я це можу показати, простежити - де вони були взяті, кому і нащо передані, вони, я думаю, хоча б частково повинні повернутися в Україну.

«Свобода»: Що, у Вас є така інформація на яких рахунках лежать гроші тих чи інших громадян України?

Мельниченко: На це запитання я відповідати не буду. Я можу тільки відповісти, що в мене є інформація про багатомільйонні кошти, які незаконно були зняті в тих чи інших фірмах, і про це знає Президент України. І, до речі, за його вказівкою.

«Свобода»: А це якось задокументовано?

Мельниченко: Це є на мікрокасетах, чіпах. І є також інформація, що бізнес незаконний продовжується. Я можу сказати, що Кучма дуже боїться, що відкриються деякі факти, пов'язані з Лазаренком.

«Свобода»: Які саме факти. Ви можете сказати?

Мельниченко: Факти є і про це Генеральний прокурор Потєбенько вам може більш детально сказати. Коли у них була розмова Потєбенька із Кучмою, Потєбенько перелякався, коли була ймовірність, що Лазаренка все ж таки переведуть в Україну. Можете в нього запитати – є день, час, коли він це говори. І ці факти також задокументовані. І інші – про Ющенка, про Костенка, про прослуховування Марчука, все є.

«Свобода»: Що саме про пана Ющенка? Ви можете зараз про це сказати?

Мельниченко: Також можу сказати. Президент давав вказівку (передаю дослівно) знищити Ющенка. Це було сказано 30 березня одному з губернаторів. Вони (губернатори) повинні були підготувати листа, що вони не задоволені роботою Ющенка. Також була вказівка ряду міністрів, щоб вони написали заяву, що вони в таких умовах працювати не можуть.

«Свобода»: Ви маєте на увазі знищити Ющенка – організувати якийсь наїзд на нього, звільнити його з роботи чи буквально знищити людину?

Мельниченко: Я передаю слова Президента, які задокументовані, де він дає вказівку «Я Ющенко уничтожу».

«Свобода»: Він сказав це по-російськи?

Мельниченко: Один раз по-російськи. А другий раз сказав «знищити».

«Свобода»: Чому Мороз? Може краще було вийти на Симоненка, Вітренко або на інших парламентарів?

Мельниченко: ...Я зробив цей вибір свідомо. Чому? Повтрюю. Кучма давав вказівку неодноразово зробити всіх структур, які працювали на Мороза. Мороз – людина чиста перед законом. У нього не має ні банків, у нього немає ні приватної власності, як, наприклад, у Пустовойтенка хатинка... Він чистий перед законом. І

Кучма вже сто разів говорив і Деркачу, і Азарову: знайти, знищити. Але вони приходили, щось таке доповідали, та конкретно на нього нема нічого. Тому питання, на кого виходити і кому доповідати, і на кого можна покласти у цій справі, саме відпало.

«Свобода»: *Кажуть, що Президент зловживає алкоголем, чи можете Ви це підтвердити?*

Мельниченко: Вживає він алкоголь чи ні, я на це запитання не відповідаю.

«Свобода»: *А щоб Ви могли відповісти пану Безсмертному, який стверджує, що добре знає той диван, під яким був диктофон, і що під нього нічого не можна засунути, заховати?*

Мельниченко: Якщо пан Безсмертний дасть добро, (можу) передати по радіо «Свобода» його розмови, де він вживає мати. Буда одна з розмов, коли він каже, що Ткаченка треба вигнати з парламенту...

А диктофон був там, де я сказав – під диваном.

«Свобода»: *І прибиральниця його за такий привалий час не побачила?*

Мельниченко: Я був старшим офіцером безпеки. Тому повірте, що мій рівень відповідає тому, щоб я міг це зробити.

«Свобода»: *...Симоненко каже, що до нього звертав яс інший офіцер, не Ви, з такою пропозицією. Ви не один діяли?*

Мельниченко: Якби я працював з кимось у парі, то цього всього не було б. Я діяв сам. Ніхто, крім мене, це не зміг би зробити, і я би нікому не зміг довіритись у цій делікатній справі.

«Свобода»: *Коли Ви йшли на цю працю, Ви думали, що там все чисто? Це ж коридори влади! Ви ж знали, які там можуть бути різні сценарії? Навіщо Ви взагалі йшли туди працювати?*

Мельниченко: Запитання риторичне. Навіщо йшов, а що узнав? Знаєте, я проводив одного бізнесмена до Президента, він ніс подарунок Президентові на 5 мільйонів доларів. Ім'я сказати його не можу. Можу сказати, що це має відношення до Житомира. Зарплати і пенсії, щоб погасити заборгованості, потрібно 5 чи 6 мільйонів гривень, а Президент приймає подарунок на 5 мільйонів доларів — скіфське золото. І цей же бізнесмен каже, що подарував ще щось на 3 мільйони, це ще дрібниці...

Розумієте, мабуть, для дуже багатьох як офіцерів, так і не офіцерів є такі слова: порядок, честь, держава. Може, виховання було таке, але для мене це завжди були святі поняття, як держава, в якій ти живеш, як народ. Йому, йому - народові завтра повернуть зарплати, пенсії, перестануть душити опозиційні ЗМІ, опозиційні до режиму Кучми. Заводи, фабрики почнуть працювати - це все піде на користь.

«Свобода»: *Ви казали, що якщо повернути назад, то діяли б раніше. Ви маєте на увазі, що могли б випередити тих, хто прибрав Георгія?*

Мельниченко: Ну, чи прибрав Георгія, чи вбили, чи ні — у мене такої інформації немає. А прискорила процес формування моєї думки справа Гонгадзе. Коли я побачив дружину, маленьких дітей, коли б я знав правду, де, що з Георгієм, я б хотів допомогти. Я все-таки вважаю, що Георгій живий. Вони хотіли зламати його волю і показати, що він винен багато коштів, насамперед тим структурам, на які працював.

У мене немає доказів, що він живий, але немає доказів того, що він знищений. У мене є докази про те, що його замовив Президент Кучма, і є докази, що Президент дуже хвилювався про долю Гонгадзе після зникнення. Це вам може підтвердити... «7 днів» веде передачу... Його викликали за вказівкою Кучми в адміністрацію Президента, і він мав зробити таку заяву, що... чому ви підіймаєте шум через Георгія, в Україні зникає не один десяток людей щоденно, а ви тут навколо Георгія!.. Сторожук, згадав. Він вам може підтвердити, що одержував такий наказ безпосередньо від Литвина.

«Свобода»: *Наскільки Президент надавав увагу Георгію Гонгадзе?*

Мельниченко: Цей випадок переповнив чашу терпіння мого. Про те, що Президент дуже велике значення приділяв Георгію я не скажу, але він неодноразово звертав на це увагу.

Ті журналісти, що по 24 години хвалять Президента, автоматично зараховуються в ранг улюблених. Та Кучма, я вважаю, не смілива людина... Він дуже боїться журналістів, які його критикують.

Улюблені одержують фінансову підтримку. А ось газета «День», коли була під час кампанії його ворогом — він давав неодноразово команду, щоб припинити передплату. Він бореться особисто проти людей. Не тільки проти журналістів, я можу навести десятки прізвищ людей, яких за вказівкою Кучми звільняли з армії, СБУ, прокуратури...

«Свобода»: *Ваші побажання на Новий рік.*

Мельниченко: Я хотів би перед цим звернутись до Президента України і сказати йому: Леоніде Даниловичу, не заважайте Україні, її іміджу. Чим довше це затягується, тим гірше для України. ...Давайте (в прямому ефірі) зробимо детектор брехні - і хай народ подивиться, хто говорить правду, хто неправду. Я закликаю вас, подумайте про народ України, про Україну, про сім'ї, дітей, які залишилися без батьків, у цьому є (ваша) вина. Я не кажу, що це ви свідомо робили, але покайтесь!

А до народу, до друзів (я вірю, що вони є), - будьте і вірте, що краще в Україну вже приходять. Буде краще!

Україна сильна держава і народ сильний. Я впевнений, що ми гідно вийдемо як народ, як нація з цього становища.

Інтернет-газета «Українська правда»
(<http://www.pravda.com.ua>).

30.12.2000 р.

Найбільшу загрозу для України становлять Президент Кучма, його кланово-корумпована влада та створений ним поліцейсько- авторитарний режим!

*- вважають народні депутати України і пропонують пану Кучмі добровільно
піти у відставку*

22 грудня 2000 р.

Президентові України пану Кучмі Л.Д.

*«За віддання і виконання явно злочинного
розпорядження чи наказу настає юридична
відповідальність».*

(ст.60 Конституції України).

ДЕПУТАТСЬКЕ ЗВЕРНЕННЯ про забезпечення конституційних прав, свобод людини і громадянина в Україні та Вашу добровільну відставку

Пане Президенте!

Звернутись до Вас нас змушують надзвичайні обставини, які обумовлені оприлюдненням документальних матеріалів про причетність Вас як Президента України, а також міністра внутрішніх справ Ю. Кравченка, голови Служби безпеки Л.Деркача, голови Державної податкової адміністрації М. Азарова, Генерального прокурора України М. Потєбенька та ряду інших вищих посадових осіб до протиправної діяльності, у т.ч. до зникнення журналіста Георгія Гонгадзе.

Сталося те, чого найбільше боїтесь Ви і Ваше оточення, нехтуючи законом, правом, мораллю, - про Ваші темні справи стало відомо широкому загалу. А відтак настав час, коли за скоєне треба платити сповна. Вчиненими діями Ви, Ю.Кравченко, Л. Деркач та інші посадові особи підписали собі вирок історії і вирок юридичний, який обов'язково буде.

Якби Україна була правовою демократичною державою, як це передбачено ст.1 Конституції України, то оприлюднення згаданих фактів з трибуни Верховної Ради народним депутатом Олександром Морозом і засвідчення їх майором запасу Служби безпеки Миколою Мельниченком, означало б автоматичну Вашу відставку та відставку посадовців, які скомпрометували себе аморальними і неправомірними діями, та притягнення Вас разом з ними до юридичної відповідальності. Генерали і офіцери (а всі названі у зверненні майора М. Мельниченка особи мають генеральські звання, а Ви за посадою є їх Верховним Головнокомандувачем) у таких випадках мають можливість зберегти свою офіцерську честь так, як це робили справжні офіцери.

Однак в Україні, де Вами та зусиллями Вашого оточення запроваджено авторитарний режим і створено кримінально-кланову державу, від Вас та зазначених посадових осіб такого чекати не доводиться. Не доводиться чекати й іншого - Вашої добровільної відставки та торжества Закону. Час, що минув з моменту оприлюднення вказаних матеріалів, яскраве тому підтвердження.

Оприлюднена інформація про протиправну Вашу діяльність та таку ж діяльність Ю. Кравченка, Л. Деркача, М. Потєбенька, М. Азарова — це лише частина тієї інформації, яка може пролити світло на Вашу дійсну діяльність. І якщо у багатьох наших

співвітчизників оприлюднення фактів, пов'язаних з причетністю Вас та вищих посадових осіб до зникнення Георгія Гонгадзе, терористичного акту щодо кандидата в президенти України Наталії Вітренко, вбивства лідера Народного руху України Вячеслава Чорновола, цинічного порушення конституційних прав народних депутатів, інших громадян викликало шок, то для нас це було лише черговим підтвердженням злочинного характеру існуючого політичного режиму на чолі з Вами.

Протягом тривалого часу народні депутати України, члени депутатського об'єднання «Антимафія» неодноразово оприлюднювали і направляли до відповідних інстанцій, у тому числі і до Вас, матеріали, які засвідчували протиправну, а у ряді випадків злочинну діяльність вищих посадових осіб. У вересні 2000 року народні депутати, члени депутатської слідчої комісії Григорій Омельченко та Анатолій Єрмак ініціювали питання про усунення Вас як Президента України з посади в порядку імпічменту та створення спеціальної тимчасової слідчої комісії для проведення розслідування Ваших діянь, в яких обґрунтовано вбачаються ознаки злочинів, у тому числі тяжких (неодноразове отримання хабарів в особливо великих розмірах, співучасть з П. Назаренком, Ю. Звягільським, А. Лобовим у розкраданні державних коштів в особливо великих розмірах, халатність, приховування за кордоном валютної виручки). Однак керівництвом парламенту та так званою Вашою «депутатською більшістю» процес імпічменту було заблоковано.

11 грудня 2000 року народні депутати, члени депутатської слідчої комісії Сергій Головатий, Олександр Жир, Віктор Шишкін публічно висунули проти Вас як Президента України політичне обвинувачення в порушенні Вами присяги на вірність Україні.

За час Вашого президентства Вам неодноразово направлялись депутатські звернення і запити про порушення Вами Конституції та законів України. Але відповіді на них, як правило, були або відписками, або не надходили.

У нас також немає сумнівів, що Ви та Ваше оточення для того, щоб зберегти у своїх руках владу і уникнути таким чином юридичної відповідальності, можете піти на все, у тому числі і на вжиття неконституційних «надзвичайних заходів». Про це вже поспішили заявити Ваші «речники».

Запобігти Вашим антиконституційним діям можуть лише рішучі дії щодо недопущення незаконних дій з боку всіх громадян України, а насамперед тих, кому довірено бути захисником держави і народу - **людей у погонах**.

Відомо, що завжди, коли виникала загроза безпеці суспільства, держави, населення, **ті, хто мали офіцерську честь**, першими йшли на захист своїх батьків, дітей, сімей, на захист суспільних цінностей від зовнішнього чи внутрішнього ворога. Сьогодні настав такий момент.

Тому 20 грудня 2000 року група офіцерів - народні депутати Г. Омельченко, А. Єрмак, С. Сінченко, В. Шишкін звернулися до офіцерів Збройних Сил та правоохоронних органів України і закликали їх у цей тривожний, переломний для України час проявити громадянську позицію, офіцерську мужність та вірність Присязі. Пане Президенте, пам'ятайте: народні депутати і офіцери присягали на вірність **не Вам як Президентові, не уряду, не парламенту, не посадовим особам**. Ми присягали на вірність Українській державі та українському народу.

Закликаємо Вас не брати гріха на душу і не віддавати злочинних, незаконних наказів. Адже за все зло, скоєне в житті, рано чи пізно доведеться платити за великим рахунком або особисто, або дітям і навіть онукам.

Відповідно до ст. 19 Конституції України; «...**посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України**». Згідно зі ст. 68 Конституції України. «**Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на**

права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Пам'ятайте: до Вас та інших посадових осіб, які віддадуть злочинний наказ, український народ і кожен громадянин України вправі діяти в **стані крайньої необхідності і необхідної оборони**.

Пане Кучмо, подивіться правді у вічі і Ви побачите, у що обійшлося Україні та її народу Ваше президентство. Населення України за цей період зменшилося (лише за рахунок збільшення смертності) більш як на **3 млн. осіб** і **70%** його проживає за межею бідності (**що за міжнародними правовими нормами може розцінюватися як геноцид**). Щороку кінчають життя самогубством **15 тис. осіб**. Реальне безробіття сягнуло **25%** від працездатного населення. **Третина** громадян бажає виїхати за кордон через соціально-економічні негаразди. Майже **мільйон** громадян покинули Україну в пошуках роботи. Понад **60%** студентів своє майбутнє бачать в еміграції за кордон. На підставі підписаного Вами Декрету «Про довірчі товариства» було пограбовано понад **4 млн. громадян України**, яким завдано збитків на суму понад **200 млн. грн. та 33 млн. дол. США**. В результаті дії Вашого Декрету, як зазначив голова Верховного Суду України В. Бойко, було фактично знищено середній прошарок населення України. Валовий внутрішній продукт зменшився у **5 разів** - із **156 до 32 млрд. дол. США**. За Вашими ж даними поза банківським контролем перебуває в обігу понад **43%** національної валюти (за оцінками експертів - **50%**), нелегальний сектор економіки збільшився з **40 до 55%** (за оцінками експертів - до **60%**). За оцінками експертів з України вивезено і сховано в закордонних банках і офшорних зонах майже **40 млрд. дол. США**. Ви самі стверджуєте, що з

України щороку вивозиться **3-4 млрд. дол. США**, які осідають на закордонних рахунках. Ви публічно зізналися, що в Україні: **«Криміналізовані і «тінізовані» буквально всі сфери... Збереглася стійка тенденція поширення корупції у всіх структурних підрозділах органів влади та на всіх рівнях управління. А це вже проблема не тільки суто економічна. Це і політична проблема»**. Це засвідчують і міжнародні експерти: за рівнем корумпованості у 2000 році Україна посіла **третє місце** у світі. Ви також визнали, що **«країною правлять фактично олігархи і клани»**. Додамо: на чолі з Вами і під Вашим патронатом. Україна перетворена сьогодні на напівколонію, сировинний додаток до розвинутих країн Заходу, дешеvu робочу силу. Пограбований зубожілий народ вимирає. Така ситуація, за висновками експертів, наблизила Україну до **загальнонаціональної гуманітарної катастрофи**. По суті, ведеться неоголошена війна проти власного народу. У 1999 році Євген Марчук зазначив: **«Колись за чотири роки наш народ переміг фашистів, а Л.Кучма за цей же час зруйнував Україну гірше, ніж це зробили німці у війну»**.

У травні 1999 року, за висновками американського Комітету захисту журналістів. Ви як Президент України **увійшли до списку десяти головних ворогів преси під номером шість**. Ці десять осіб, як заявила керівник Комітету **Енн Купер, стали нещастям для незалежної журналістики**.

За всіма міжнародними канонами моралі та етики поведінки посадових осіб у цивілізованих демократичних країнах світу президент, який своєю діяльністю призвів державу до такого тяжкого стану, не має права надалі керувати країною.

На наше глибоке переконання, на сьогодні найбільшу загрозу для українського народу і Української держави являєте Ви як Президент, Ваша кланово-корумпована влада та створений Вами поліцейсько-авторитарний режим.

Єдиний шлях врятувати Україну від загибелі, а український народ від подальшого зубожіння і вимирання - це **Ваша добровільна відставка. Ви не маєте морального права надалі обіймати посаду Президента України**.

Пане Кучмо!

Усвідомте відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями, покайтесь перед українським народом і згідно зі ст.ст. 108,109 Конституції України проголосіть особисто на засіданні Верховної Ради України заяву про свою відставку з посади Президента України.

Ми з вами - тимчасові. Вічні - УКРАЇНА та ЇЇ НАРОД. На підставі викладеного, керуючись ст. 86 Конституції України, ст.ст. 12, 21 Закону України «Про статус народного депутата України», **вимагаємо від Вас:**

- не видавайте злочинних, незаконних указів, розпоряджень, наказів;
- забезпечте конституційні права, свободи людини і громадянина, які були в Україні до перебування Вас на посаді Президента України;
- ознайомте під розписку особовий склад військових формувань та правоохоронних органів з текстом зазначеного запиту;
- згідно зі ст.ст. 108, 109 Конституції України проголосіть особисто на засіданні Верховної Ради України заяву про свою відставку з посади Президента України.

Про результати розгляду запиту і прийняті рішення повідомте нам у встановлений законом термін.

Народні депутати України:

**Григорій ОМЕЛЬЧЕНКО,
Анатолій ЄРМАК,
Анатолій МАТВІЄНКО,
Віктор ШИШКІН,
Костянтин СИТНИК,
Олександр ЄЛЪЯШКЕВИЧ,
Юрій КАРМАЗІН,
Сергій ГОЛОВАТИЙ,
Володимир МУХІН,
Йосип ВІНСЬКИЙ,
Іван БОКИЙ.**

(Звернення було оголошене на засіданні Верховної Ради України 22 грудня 2000 р. і підтримане 213 народними депутатами із 355 присутніх).

Україна в небезпеці!

Звернення політичних партій та громадських об'єднань до громадян України

м. Київ

15 грудня 2000 р.

Шановні співвітчизники!

Ми є свідками трагічного процесу наближення України до прізви кримінальної диктатури. Вже сьогодні з волі найвищих державних посадовців в Україні переслідуються опозиційні політичні сили та їхні лідери, засоби масової інформації, журналісти, відбувається фальсифікація народного волевиявлення. Прикладом такої сваволі стали непоодинокі випадки вбивств депутатів, підприємців, інших громадян. Яскравим підтвердженням цього є історія зі зникненням журналіста Георгія Гонгадзе. Висновок невтішний - в державі на вищих посадах перебувають кримінальні злочинці. Трагічність ситуації в тому, що внаслідок дій Президента України Леоніда Кучми та інших державних чиновників кинута тінь на Українську державу і весь Український народ. Розуміючи глибину трагедії, ми зобов'язані стати на захист демократії та прав людини.

В боротьбі з корумпованою владою настає момент істини. З ким ти?! Де твоє місце?! Поруч з правдою чи на боці криміналу?!

Потрібна конкретна дія, позиція кожного громадянина. Ми заявляємо про створення Громадянського комітету захисту Конституції.

Громадяни! Ставайте під гасла:

***Вимагаємо правди про справу Георгія Гонгадзе!
Геть руки від Конституції!
Підтримуємо зусилля Верховної Ради
щодо відставки скомпрометованих голови СБУ
та Міністра внутрішніх справ!
За Україну без Кучми!
(підписи на наступній сторінці)***

Звернення «Україна в небезпеці!» підписали:

**Соціал-демократична партія України (Ю. Буздуган)
Зелена партія України-XXI (О. Мельников)
Всеукраїнська партія трудящих (Г. Бондаренко)
Об'єднання УНА-УНСО (А. Шкіль)
Політична партія «Вперед, Україно!» (В. Чемерис)
Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна
самостійність України» (Р. Коваль)
Українська республіканська партія (Л. Лук'яненко)
Партія захисників Вітчизни (Ю. Кармазін)
Українська Комуністична спілка молоді (О. Старинець)**

Соціалістичний конгрес молоді (В. Місюра)
Національна профспілка військовослужбовців
«Військова єдність»
Українська консервативна республіканська партія (С. Хмара)
Українська народна партія «Собор» (А. Матвієнко)
Український молодіжний «Собор» (Б. Білий)
Народна партія України (Л. Табурянський)
Всеукраїнська спілка «Трудова Україна» (О. Божко)
Українська християнсько-демократична партія (О. Сергієнко)
Партія «Національно-демократичне об'єднання України» (Г. Кузьмич)
Соціалістична партія України (О. Мороз)
Союз жінок України «За майбутнє дітей» (Н. Покотило)
Всеукраїнське об'єднання «Правозахист»
Вільне козацтво Київщини (М. Головач).

О. МОРОЗ:

«В Україні створена злочинна система влади, для якої людина ніщо»

З виступу на пленарному засіданні Верховної Ради України

За останні два тижні наші співвітчизники почули з телеекранів неймовірну кількість брехні. Це показово, бо брехня - інструмент диктатури.

В чому полягає особливість розгляду цього питання у парламенті? В тому, що тут усі: і депутати, і ті, хто запрошений, - знають суть справи. Знають, що моя заява правдива, а записи розмов у Президента справжні. Звідси вододіл нашої дискусії. Або ми намагаємося вигородити винних у кримінальних діях, або шукаємо ради собі, суспільству і державі, розуміючи, що залишати далі все так, як є, - злочинно. Але злочинно вже з нашого боку, бо більше ніхто в Україні, як бачимо, до відповідального, державного кроку нездатний.

Знаю, що кожним із депутатів при виборі позиції рухають різноманітні інтереси. Вам важко. Тому вибір позиції мусить розпочинатися з очевидних речей.

Найперше - скиньмо полуду з очей. Немає «справи Мороза», давайте змусимо виконавчі структури відповісти на запитання: «Де Георгій Гонгадзе?». Чому слідство петляє? Чому високі посадовці лукавлять з трибуни Верховної Ради і на телебаченні? Чому Генпрокуратура сама порушує таємницю слідства?

Коли ми визначимося у цій справі, тоді нам зрозумілішими стануть не менші злочини, пов'язані з терактом у Кривому Розі, замахом на Олександра Єльяшкевича, катуванням Олексія Подольського, вбивствами Євгена Щербаня, Вадима Гетьмана, таємницями смертей Вячеслава Чорновіла, Михайла М'ясківського, Сергія Драгомарецького, Михайла Бойчишина, Мар'яни Чорної, Петра Шевченка і багатьох інших відомих людей.

І тоді ми, нарешті, збагнемо, що ***в Україні створена злочинна система влади, для якої людина ніщо***. Ніщо і Конституція (ми це чули з вуст прокурора), закон, демократія, право. Збагнемо також, що цю владу треба привести до тями. Сьогодні! Бо завтра буде пізно. Бо завтра можна чекати нових масових терактів як підстави для введення надзвичайного стану і відволікання суспільної свідомості від того, що сьогодні є.

Головний висновок, який мусимо зробити ми: ***посади, які дають можливість керувати поза правовими механізмами, не повинні існувати взагалі***. А відтак це змінює ставлення до всіх посад, у тому числі й до президентської.

Звертаюся до представників «більшості». Саме від вас залежить доля держави. Та й ваша доля. В ***розкладах***, про які можна говорити окремо як про домовлену уже перспективу, вас не враховують. А кого і враховують, то лише виходячи з тактичної кон'юнктури. Принципи: поділяй і владарюй, підняти-опустити, нагородити чи посадити - будуть застосовуватися з іще більшою цинічністю і нещадністю.

Не вірите? Згадайте тих, хто найближче був до «цілування ручки»: Лазаренка, Жердицького, Бакая, Пустовойтенка. Не забудьте, як легко і суб'єктивно змінювалися роль і статус Волкова, Суркіса, Медведчука, Ющенко, Марчука, Звягільського, Пинзеника, Бродського... Цьому списку не буде кінця, якщо ми в ньому не поставимо крапку самі.

Думайте!

В Україні закінчився період первісного нагромадження капіталу. Перспектива - у розвитку власного виробництва, поверненні капіталів у країну. А для цього треба мати не таку, як нині, владу. Не про Президента мова. Ця посада настільки скомпрометована, що, перш за все, її треба очистити не так від особи, як від злочинного бруду, сваволі, беззаконня і безконтрольності. Потрібно принципово змінити її статус і спосіб здобуття, зробити цей спосіб демократичним.

Про це можна думати згодом, а сьогодні у нас конкретна постанова з конкретних питань.

Це перші кроки, які ми маємо зробити, але від вас (від більшості Найперше) залежить: це будуть кроки в гітьМу чи ДО світла?

Досить лякати нас гіршою владою: ми хочемо бачити кращу!

Виступ 21 грудня у Верховній Раді України ° Володимира ЧЕМЕРИСА - співкоординатора акції «За Україну без Кучми!»

Співвітчизники! Я тут для того, щоб донести до вас вимоги людей, які відчувають себе громадянами і не можуть більше мовчати. Я представляю тих, хто більше не миритиметься із системою брехні, злочинності, беззаконня і безвідповідальності. "

Упродовж останніх років у країні було збудовано систему президентського авторитаризму, систему, яка нехтує правами людини і свободою слова. Настав час сказати: досить!

15 грудня на іуіайдані.Незалежності розпочалася громадянська акція «За Україну без Кучми!». Представники різних політичних поглядів уперше об'єдналися навколо однієї ідеї - ідеї демократичної України, ідеї свободи слова та прав людини. І це перше, в чому ми перемогли правлячий режим. Серед нас є не тільки послідовні опозиціонери, а й ті, хто до останнього моменту вірив цій владі і сподівався на її добрі наміри. Серед нас є й такі, хто на останніх виборах голосував за нинішнього Президента.

З того часу багато змінилося. Змінилися і погляди багатьох простих Громадян, яких вразило лицемірство глави держави і його оточення. Зникає журналіст, а нас втішають тим, що так ніколи і не знаходять тисячі зниклих громадян України.

Президента України, міністрів-силовиків та Генерального прокурора підозрюють у вчиненні злочину, і саме їм та їхнім підлеглим доручають розслідувати цей злочин.

Посадові особи, які повинні здійснювати правосуддя, цинічно брешуть, а підконтрольні Президентові засоби масової інформації, змушені розносити цю брехню по всій країні.

Президент - гарант Конституції — або не знає Конституції, або бреше, коли говорить, що необхідне подання прем'єра для звільнення силових міністрів. І по суті нам довелося інформувати Ющенко зі ставлення до нього Кучми.

Ми переконані, що це не випадковість, ми бачимо, як цей Президент і його поплічники з початку свого правління кидали обіцянки, які свідомо не виконували. Замість демократії маємо сваволю можновладців і безправ'я людей, замість реформ - збагачення олігархів і злидні мас. Ця людина - Леонід Кучма, він же глава держави, ніби в насмішку гарант Конституції - насправді намагається узурпувати владу, перетворити на маріонеток і лакеїв і парламент, і політичні партії, і журналістів.

Нетерпимість Президента до інакодумства відкидає нас у ті часи, коли за слово правди людину вбивали.

Досить! Настав момент істини. Сьогоднішня акція на Майдані Незалежності є свідченням того, що суспільство більше не може і не хоче миритись з моральною деградацією влади і неможливістю контролю над владою з боку народу. Зникнення журналіста Георгія Гонгадзе та аудіозаписи, оприлюднені Олександром Морозом, є не причиною нашої акції, а останньою краплиною, яка переповнила чашу недовіри до влади.

Заклики до спокою і стабільності, до яких вже вкотре вдалась влада, сьогодні є намаганням утримати владу будь-якими методами.

Криза довіри до влади почалась не на Майдані, а у високих кабінетах нечесних і аморальних політиків. Ми з вами маємо шанс довести, що гідні кращої долі.

Леоніде Даниловичу, Ви сподіваєтесь, що експертиза доведе Вашу невинуватість? Ви хочете експертизи, і ми хочемо експертизи! Вітчизняної, міжнародної чи будь-якої іншої. Але немає таких експертів, які повернуть Вам довіру народу!

Доки Ви не підете у відставку, Ви залишаєтесь головним об'єктом страшних здогадів і підозр. І це буде Вашим місцем в історії України! Час працює проти Вас, прийміть своє рішення сьогодні, або історія зробить його за Вас завтра.

Досить лякати нас ще гіршою владою. Ми хочемо бачити кращу. За Вами - засоби масової пропаганди і гроші, за нами - правда!

Сьогодні в таборі на Майдані Незалежності нас кілька сотень, під Верховною Радою - тисячі. Ми відчуваємо підтримку мільйонів! Якщо Ви нас не почуєте, то Ви ці мільйони побачите.

Наші вимоги.

Перше. -Незалежна міжнародна експертиза доказів у справі Гонгадзе.

Друге. Надання прямого теле- та радіоэфіру депутатам, які контактували із свідком Мельниченком.

Третє. Відставка міністра внутрішніх справ Кравченка, голови СБУ Деркача, Генпрокурора Потєбенька.

Четверте. Відставка Президента України Леоніда Кучми.

Наполягаємо, щоб Верховна Рада відклала все і визначилась сьогодні щодо звіту Генпрокурора, Закону «Про тимчасові слідчі комісії», прискорення розгляду справи Гонгадзе.

Усі ці вимоги ставить життя. Акції протесту триватимуть доти, доки вимоги не будуть задоволені.

Виходьте на Майдан Незалежності!

За Україну - без Кучми!

Верховна Рада: це відбувалось так

Зі стенограми спеціального засідання Верховної Ради, на якому депутати слухали і обговорювали інформацію Тимчасової слідчої комісії та керівників силових відомств про обставини зникнення журналіста Георгія Гонгадзе «

ШЕХОВЦОВ О.Д.

Уважаемые коллеги, регламент 3 минуты, потому - скороговоркой. В деле Гонгадзе очень часто, особенно сторонники Президента, будут использовать отсылки к тому, а что является доказательствами. Вот бывает так в реальной жизни: напала группа хулиганов на человека, жестоко избили, он погиб. Стоят перед судом все преступники, все били — это доказано, это всем очевидно. Неизвестно: кто нанес решающий удар, который, по заключению эксперта, стал роковым, смертельным. Всех осудили. Вроде бы убийство есть, а убийцы нет. Вот мы находимся по делу Гонгадзе при нынешнем нашем знании в подобной ситуации. Например, я не сомневаюсь, кто убийцы. И я уверен: никто в этом зале в любом секторе не сомневается, кто преступники, кто банда. Мы только не знаем, кто отдавал какой конкретный приказ.

Из чего я исхожу? Выборы год назад - 14 ноября. В Донецкой области выходят на улицы бандиты, оргпреступность. Да, у меня нет доказательств, что прокурор области вместе с губернатором, вместе с главой бандформирований (и все знают, кто это в Донецкой области — какая фамилия), вместе с начальником УВД по приказу министра МВД, с санкции Потребенко провели совещание, бандоту расставили, напали на участки, громили, трошили, бросали пачки. Менты не вмешивались, по-другому я их назвать не могу. Там, где деды и бабушки задерживали людей, задерживали и передавали в руки с поличным, - отпускали. Ни одного протокола за весь день! Десятки задержанных с поличным — ни одного протокола

Я не могу доказать, что Кравченко отдавал приказ. Но никто ни под каким судом не докажет мне, что бандота не действовала организованно, с санкции министра внутренних дел, а если без санкции — то все равно грош цена такому министру. Он все равно должен уйти в отставку!

Вот ситуация. Бандиты! Правят бандиты! Доказать конкретно, кто отдавал приказ, пока не можем. Пока.

Дело Иванченко - кровавая трагедия. Кто отдавал приказы - тоже не знаем, но знаем точно: милиция, СБ, прокуратура сделала все, чтобы увести только в направлении одной версии — Мороз. И не разрабатывать, не принимать никакую информацию по другим версиям.

Дело Ковальчука — подброшено оружие. Никто, кто знаком с делом, не сомневается — подброшено. У меня в округе вчера вынесли приговор — милиционер выступил против местных коррупционеров. Задавили! Уничтожили человека! Вынесли приговор обвинительный! Подбросили наркотики. Преступники!

То есть масса примеров, которые дают мне основания быть уверенным: да, милиция - не правоохранительный орган, по крайней мере - под таким руководством! И она могла это сделать, нет сомнений! Осталось только доказать детали. Детали, кто наносил смертельные удары. А кто преступники - ясно.

Последнее мое обращение к большинству в первую очередь. Мы готовы прощать все. И то, что у вас были фальшивые «Сільські вісті», и вы, кстати, все не расследовали, увели в тень это дело, и то, что использовался пиар, и черт с ним! Но есть черта, господа! Господа, особенно. Эта черта проведена кровью. Вот я не могу понять, зачем Роману Безсмертному, Карпову, зачем переходить черту, проведенную кровью, и становиться по ту сторону баррикад. Неужели вы не понимаете, что за этим следует? Я прошу - остановитесь, по-русски, окститесь! Это не путь! Бросайте этот политический труп! Бросайте и не тяните вслед за ним всю Украину! (Оплески).

Зі стенограми спеціального засідання Верховної Ради, на якому депутати слухали і обговорювали інформацію Тимчасової слідчої комісії та керівників силових відомств про обставини зникнення журналіста Георгія Гонгадзе

ГОЛОВАТИЙ С.П.

Шановний пане Голово, шановні народні депутати! Перше. Я хочу почати із'язави Генерального прокурора України, яка пролунала сьогодні в залі. Пан Потебенько сказав: «Це фальшивка!». Я не можу зрозуміти, як вища посадова особа у системі прокуратури, як професіонал робить таку заяву, не маючи ще остаточного рішення ні експертизи, ні остаточної крапки в цій справі. Це або некомпетентність, або зацікавленість.. В таких ситуаціях, коли особа виражає чи виявляє свою некомпетентність або зацікавленість, вона має бути відсторонена від ведення будь-яких слідчих чи судових дій.

Пане Потебенько! Це не є фальшивка. У моїх руках як секретаря тимчасової слідчої комісії оригінал заяви пана Мельниченка, написаний його власною рукою перед від'їздом з України. Вам сьогодні показали самозапис майора Мельниченка, самозапис цієї заяви. Він спочатку рукою її написав, звернувшись до співвітчизників, а потім зробив самозапис. Тому виникли критичні зауваження, що неемоційно (я чув це в одній фракції), якийсь неемоційний вигляд це мало, якийсь вигляд це мало, що він читав. Так, він читав власну заяву. І це є доказ.

Коли ми як члени тимчасової слідчої комісії, пане Потебенько, виїхали за кордон, ми проводили слідчі дії у повній відповідності до Кримінально-процесуального кодексу, пане Потебенько! Ми встановили особу Мельниченка, я тримав в руках його паспорт, ми засвідчили протоколом і передали в тимчасову слідчу комісію прізвище, ім'я, по батькові, рік і місце народження, номер паспорта, ким виданий і звірили підпис. Підпис в паспорті, підпис в заяві і підпис на протоколах, які ми склали після зняття показів і

Ви кажете, що хтось каже, що ми діяли незаконним способом. Регламент згідно з рішенням Конституційного Суду, пане Потебенько, на який ви сьогодні посилались, що ви нам непідзвітні, непідконтрольні, але ми як депутати керуємось рішенням Конституційного Суду, за яким Регламент, до прийняття закону про Регламент, це є нормативний акт, за яким ми повинні діяти. Отже, ми, слідча комісія, діяли у повній відповідності і проводили слідчі дії до Регламенту і КПК.

І надалі; пане Потебенько, ми вас викличемо на засідання тимчасової слідчої комісії для допиту щодо 'здійснення вами як посадовою особою дій з розслідування кримінальних справ, і ви зобов'язані з'явитись на нашу слідчу комісію.

А тепер, шановні панове, скажіть, будь ласка, хтось тут веде розмови про якусь юридичну казуїстику, пуританізм, чистоту і так далі. Скажіть, будь ласка, якщо пан Потебенько порушує кримінальну справу стосовно злочинця, його садять в СІЗО за вбивство чи підозрою за вбивство, чи може пан Потебенько дозволити тому злочинцеві замовити власну експертизу і найняти собі власного експерта? Було це таке коли-небудь? Та, звичайно, що ні!

То чи може сьогодні пан прокурор, який є під підозрою у співучасті, замовляти будь-яку експертизу?! Чи буде ця експертиза незалежною і правдивою? Чи може бути експертиза правдивою, якщо пан Потебенько залежить від Президента - першої особи, яка є в підозрі до скоєння злочину? Тоді, вибачте, ми є у глухому юридичному куті.

Більше того, пан Потебенько каже, що ми не можемо залучати іноземних експертів, бо вони дадуть неправдиві покази. Пан Потебенько - Генеральний прокурор - не знає, що Україна є членом Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року (стаття 3), яка говорить: запитувана сторона виконує у передбачений її законодавством спосіб будь-які судові доручення, які стосуються кримінальних справ. Якщо запитуюча сторона бажає, щоб свідки або експерти свідчили під присягою, вона ясно зазначає це у своєму проханні, і запитувана сторона виконує це прохання.

Отже, у нас є правовий механізм запиту до інших держав для здійснення експертизи. Тому що, вибачте, я не вірю в те, що під керівництвом пана Потебенька може бути виконана експертиза правдива, бо під підозрою в скоєнні злочину як Президент, як пан Потебенько, так і міністри.

Тому наостаннє Ніколи наша експертиза в Україні не доведе, що труп, знайдений у Таращі, це є труп Гонгадзе. Тому що похорон цього тіла — це буде не похорон Гонгадзе, це буде похорон президентства Кучми!

І в цій ситуації, я думаю, ми не можемо покладатися на доводи юридичні тільки, оскільки експертизу буде робити пан Потебенько... Ми роздамо вам 450 касет, ви самі - депутати - прослухайте їх і зробіть для себе згідно з вашим сумлінням висновок, чи це правда, чи ні!. *(Оплески)*.

Юрій ЛУЦЕНКО,
співкоординатор акції «За Україну без Кучми!»
«Україна буде без Кучми»

Виступ на прес-конференції 22 грудня 2000 року

Від першого дня проведення акції ми заявляли і сьогодні підтверджуємо, що наші вимоги є неподільними, а акція є безстроковою до виконання наших вимог. Ми підбили підсумки сьогодні на раді табору. Також відбулося загальне коло учасників акції. На сьогоднішній день ми маємо єдину перемогу, яка полягає в тому, що суспільство почало прокидатися від летаргічного сну, люди зрозуміли, що можна вільно і сміливо висловлювати свою думку. На вустах людей вперше за вісім років відкрито з'явилося словосполучення «Україна без Кучми». Великою перемогою ми вважаємо прорив інформаційної блокади на інакодумство в нашій країні, підтримане ЗМІ. Ми щиро вдячні всім, хто висвітлював нашу боротьбу, всім, хто так чи інакше, але таки подавав інформацію про акцію «За Україну без Кучми!».

Після десяти днів, проведених на Майдані Незалежності, ми маємо деякі поступки влади у виконанні наших вимог. Відразу зазначу, що ми розцінюємо аудієнції, які відбулися у спікера Верховної Ради, у Президента України, у прем'єр-міністра України не як суто формальні зустрічі, а як визнання з їхнього боку ваги суспільного руху під загальною назвою «За Україну без Кучми!». Ми вважаємо, що багатотисячні маніфестації, які відбулися у вівторок, у середу, в четвер, засвідчують, що акція набирає обертів, збираючи щоразу більше людей. Саме тому влада вимушена рахуватися з нами і намагається загасити вогонь нашої акції.

Поступки з боку Верховної Ради полягають в тому, що вона схвалила постанову про проведення незалежної міжнародної експертизи щодо доказів про причетність вищих посадових осіб держави до справи Гонгадзе. Поступка Верховної Ради полягає в тому, що депутати проголосували за нову редакцію Закону про тимчасові слідчі комісії, який дасть можливість здійснювати громадський контроль за розслідуванням справи Гонгадзе. Поступки полягають також в інших рішеннях Верховної Ради - як призначення слухання прокурора По-тебенюка, що відкриває можливість висловлення йому недовіри і подальшої відставки.

Великою справою ми вважаємо і те, що в Верховній Раді практично утворилася антипрезидентська більшість. Народні депутати усвідомили свою відповідальність перед суспільством, відповідальність перед майбутнім України, і сьогодні понад 240 чоловік голосують з питань, що порушені в наших вимогах. Ми вважаємо великим успіхом також те, що політичні сили Верховної Ради слали своїх представників в наметове містечко. Хочу нагадати, що під гаслом «За Україну без Кучми!» на Майдані Незалежності знаходяться представники партії «Реформи і порядок», Української республіканської партії, Української консервативної республіканської партії, народної партії «Собор», Соціалдемократичної партії, партії «Яблуко», Соціалістичної партії України, Українського комсомолу, Українського народного руху, УНА-УНСО, Молодого руху, Соціалістичного конгресу молоді. Таке єднання різнополярних політичних сил, що відбулося вперше за десятирічну історію незалежності України, свідчить про консолідацію суспільства навколо завдання руйнування нинішнього злочинного режиму.

З боку Президента України відбулися абсолютно прогнозовані результати: всі слова керівника нашої держави, дані при зустрічі з координаторами акції, виявились

брехливими (я перепрошую за такі слова щодо глави держави, але обіцянки, які луснули менше ніж за добу, інакше назвати просто неможливо). Президент України особисто нам з Володимиром Чемерисом заявив, що він дав офіційну вказівку залучити іноземних спеціалістів до експертизи в справі Гонгадзе. А вже вчора заступник Генпрокурора заявив, що виключно українські спеціалісти будуть працювати над експертизою. Президент і керівники адміністрації запевнили нас, що виступ Володимира у Верховній Раді буде безцензурно і в повному обсязі транслюватись по УТ-1. Натомість на УТ-1 ми не побачили жодного натяку на виступ Чемериса, зате куплені молодчики розказували про якихось 20 гривень за добу перебування в нашому наметовому містечку. Це старий метод. Пам'ятаєте, в 90-му році пропаганда також розповідала про те, що в таборі голодуючих роздаються долари, яких ніхто не бачив, про те, що голодуючі їдять по ночах, об'їдаються солодким, про те, що це все куплено. Це все старі прийоми влади, яка просякнута брехнею, якій нема що відповісти на наші вимоги, на правдиві слова.

Таким чином, ми готувались підбити перші підсумки. Але раптом дізнались, що в Києві відбувається якийсь суд. Що цікаво, організатора акції В. Чемериса ніхто ні офіційно, ні неофіційно не запрошував на цей суд, не вручав йому повістки. Однак Старокиївський районний суд вважав за можливе без нашої присутності розглянути заяву мерії про заборону акції. Ми не сумнівалися, що наш суд, найгуманніший суд в світі, звичайно, піде назустріч пану Омельченку, причому без права оскарження цього рішення в вищих інстанціях. Цікаво, що в цьому рішенні записано так: «Призупинити конституційні права учасників акції на збори, протести тощо в зв'язку з підготовкою до новорічних і різдвяних свят». А далі зовсім цікаво: «...на Майдані Незалежності, біля приміщення СБУ, прокуратури, АП, Верховної Ради і Кабміну». Так що я запрошую всіх киян і гостей міста на гучні новорічні і різдвяні свята особливо біля СБУ, прокуратури, АП, Верховної Ради і Кабміну. Думаю, що там буде весело і, як кажуть у нашому таборі, «без Кучми - кльово». Рішення дуже цікаве, але ми також люди не останні. Вже сьогодні зранку інші організації ніж ті, які вносили заявку на проведення акції, завчасно (як і записано в Конституції) повідомили міськдержадміністрацію про проведення нашої акції на Майдані Незалежності далі. У нас досить політичних сил, в кожній із 15 партій є 27 регіональних осередків, і можна приблизно зрозуміти, скільки днів ми будемо подавати по одній заявці, щоб суддя цього суду призупиняла почергово конституційні права, наприклад, Херсонського районного комітету Соціалістичної партії України або Харківського осередку УНА-УНСО. Я думаю, що роботи і часу для ознайомлення з палітрою політичних організацій України їм вистачить. Однак ми підкреслюємо, що учасникам акції смішно від цих спроб юридичного, психологічного (а вночі були й спроби силового) тиску на учасників акції. Однак, пам'ятаючи про релігійні почуття учасників акції, а головне, пам'ятаючи, що Бог вічний, а Президенту Кучмі вже не довго, ми йдемо на те, щоб трансформувати нашу акцію на час новорічних і різдвяних свят.

Завтра, 23 грудня, на Майдані Незалежності, в зоні, вільній від Кучми, відбудеться мітинг-концерт під загальною назвою «Без Кучми - кльово!» В ході його наметове містечко буде реформоване, на місці наметів будуть поставлені новорічні ялинки з гаслами «Геть Кучму!», «Україна без Кучми!» та ін. Залишиться єдиний намет, намет імені Георгія Гонгадзе, який буде під портретом нашого колеги надавати можливість кожному киянину згадати під час Нового року, в якій країні ми живемо, що може статися з кожним громадянином України, поки Кучма є Президентом України. Також на цьому наметі будуть написані назви всіх партій, які підтримали нашу акцію, а я нагадую, що не підтримали її виключно олігархічні партії - СДПУ(о), «Відродження регіонів», а також НДП, яка сподівається повторної милості Кучми. Окремо треба сказати про «Трудову Україну» і споріднену з нею «Красиву Україну». Я так розумію,

що вчорашні сміттєвози (в рамках акції за Кучму) були саме із красивої України, а куплені студенти і викладачі - від трудової України. Хочу подякувати членам цих обох партій за збільшення чисельності нашої акції під Верховною Радою. Справа в тому, що вчора під Верховною Радою наших прихильників було не більше 2-3-х тисяч, однак назад в наметове містечко, поверталось не менше 5-ти тисяч. Народ нарешті зрозумів мудру фразу О. Мороза: «Беріть те, що вам дають, бо це у вас же і вкрадено, але робіть так, як вам велить совість».

На закінчення хочу наголосити: наша акція є безстроковою, Україна мусить бути без Кучми, і ми продовжуватимемо акцію саме до цього моменту, але є дві особливості. Перше: від цього часу ми не будемо спілкуватися з Президентом Кучмою, за винятком того випадку, коли він подасть заяву про відставку. Ми можемо її прийняти, якщо на це буде його бажання. Друге: ми переносимо акцент своєї акції на час новорічних і різдвяних свят в регіони. Нас тішить те, що вчора був розгорнутий перший намет в Чернівцях, сьогодні — у Львові, має бути розгорнуто і в Черкасах. І ми обов'язково відвідаємо ці наметові містечка і донесемо до них нашу спільну солідарну вимогу: Україна мусить бути без Кучми.

P.S. 22 грудня в центрі Львова біля пам'ятника Тарасу Шевченку з'явилися чотири намети. Місцеві активісти «Собору», УКРП, Соцпартії та УНА-УНСО таким чином розпочали регіональну акцію «За Україну без Кучми!».

Леся ГОНГАДЗЕ:

**«Коли приходиться біда, ми єднаємося й гуртуємося
проти зла, щоб його перемогти»**

*Голові Соціалістичної партії України тов. О.О. Морозу
Гонгадзе Лесі,
мама журналіста Георгія Гонгадзе.*

Я, мама Георгія Гонгадзе, журналіста, який безвісти зник 16 вересня 2000 р., і доля його до цього часу невідома, приношу глибоку вдячність Вам особисто, Олександрє Олександровичу, депутату Покотило Ніні Олексіївні, голові жіночої організації «За майбутнє дітей», пані Комаровій Галині Сергіївні (м. Львів), львівським соціалістам: секретареві обкому Соцпартії Таліпову Є.М., секретарю МК СПУ Савченку В.П., керівникам Молодого Народного руху України, партії УНА-УНСО, УКРП, УРП, партії «Собор» (п.Матвієнко), партії «Вперед, Україно!» (п.Чемерис), Народному руху України (п. Чорновіл Т.), Уповноваженому Верховної Ради з прав людини п. Карпачовій Н.І., керівникам СПУ, особливо Вінському Й.В., Луценку Ю.В.

Прошу передати від мене сердечну подяку, глибокий уклін всім людям України - нашому доброму і мудрому народові, які разом зі мною і моєю родиною прийняли до серця нещастя, яке мене спіткало.

Я всім вам вдячна, не вистачає слів, щоб висловити свою материнську вдячність людям, які разом зі мною несуть тягар душевного болю. Страх і жах огортає матерів за майбутнє наших дітей. Щирі слова, сердечна теплота і турбота, жертівність людей — дітей, молодих і похилого віку людей - допомагає мені в цей тяжкий для мене час.

Я, мама Георгія, старалась виростити сина, який любить Україну і готовий віддати все для того, щоб український народ був щасливий і щоб діти України в майбутньому жили спокійно і гарно. Але злий дух переповнив душі запродавців, які кинули народ у безодню на виживання. Зникнення мого сина характеризує стан, в якому опинилася Україна сьогодні.

Напередодні нового тисячоліття, нового століття, другого тисячоліття від Різдва Христового Україна входить в нову еру з розчленованим тілом без голови. Історія такого не знає!!! Керівництво нашої держави подібне до цього розшматованого і сплюндрованого тіла. Цей жахливий стан, в якому перебуває наша держава, наклав печаль і смуток на свідомість українських людей. Тривога і смуток, невизначеність огорнули добрий і лагідний народ.

А де наші керівники, які живуть за наш рахунок? Яких ми обрали, які займають високі посади і повинні дбати за своє стадо? Де вони? Пихаті, розбещені владою, забули про все. Дбають тільки про свої власні інтереси і кишені?

Не думають, що завтра вони і їхні діти опиняться серед цього покинутого напризволяще люду!!!

Мій добрий народі України! Я благословляю вас усіх, молюся за вас, щоб Бог послав вам терпіння і віру.

Зло минеться, а добро запанує у нас, в наших серцях і домівках.

Моє горе наполовину менше, коли бачу, як молоді і старі люди разом вийшли під різними прапорами на вулиці України, щоб вимагати від влади розслідування цієї жахливої справи про зникнення людини, мого сина, який вірив у краще майбутнє України.

Ця акція в Києві показала: коли приходить біда, то ми. єднаємося і гуртуємося проти зла, щоб його перемогти.

Леся ГОНГАДЗЕ. м. Львів.

27 грудня 2000 р.

Деякі юридичні аспекти «ТЕЙП гейту»

Наш співрозмовник - суддя 1-го класу з 32-річним стажем, колишній військовий суддя, підполковник юстиції у відставці, а нині - член судової колегії у кримінальних справах Київського міського суду Юрій ВАСИЛЕНКО.

- Юрію Олександровичу, чи не могли б Ви висвітлити, спираючись на Ваш професійний досвід, деякі найактуальніші питання, що постали у зв'язку зі зникненням Георгія Гонгадзе та нібито причетністю до цього зникнення Президента України та інших високих посадових осіб?

- Будь ласка, але - без політики, бо суддя за визначенням має бути аполітичним та безстороннім. Звичайно, як і будь-яка людина, я маю свої політичні пристрасті та уподобання, але завжди тримаю їх при собі.

- Тоді запитання. З одного боку, люди, умовно кажучи, налаштовані пропрезидентськи, заявляють, що Леоніда Даниловича та інших фігурантів скандалу, попри презумпцію невинуватості, звинуватили без суду та слідства, обізвавши вбивцями, ще не маючи офіційних доказів їх провини, а з іншого боку - антипрезидентські сили наголошують на тому, що Президент завчасно зробив усе (наприклад, наклав вето на закон про тимчасові слідчі комісії), щоб у будь-якому разі вийти разом зі своїми прибічниками сухим з води та спокійно добути свій президентський термін. Чи є юридичний сенс в позиціях і тих, і інших?

- Насправді юриспруденція - не менш точна наука, ніж математика, а відоме прислів'я про закон, який «як дишло», - не більш як емоційна оцінка рівня справедливості конкретних служителів правосуддя. Якщо ж абстрагуватися від емоцій, політичних симпатій чи антипатій та проаналізувати лише загальновідомі на цей час факти, то можна зробити такі попередні висновки.

Взагалі можливі кілька варіантів. Розглянемо їх по черзі.

Перший. Плівка не є автентичною. Зрозуміло, що майору Мельниченку доведеться нести відповідальність за низкою статей Кримінального кодексу, за якими конкретно — сказати неможливо, доки не буде з'ясовано, з яких спонукань він скоїв те, що скоїв, та чи були у нього спільники. В цьому разі постановою про об'єднання в одне провадження справи за клевету, порушеної суддею Печерського районного суду Замковенком, за фактом виявлення тіла в Таращанському лісі та за фактом зникнення Гонгадзе, на мій погляд, не відповідає вимогам закону згідно зі ст. 26 КПК України. Я не чув за всю свою багаторічну судову практику, щоб справа за клевету порушувалась без будь-якої перевірки, до того, як буде остаточно з'ясовано, мав місце клевету чи розповсюдження правдивої інформації. До речі, щоб звинуватити у клеветі депутата Мороза, потрібно довести, що він достеменно знав про сфальсифікованість аудіозапису, але, незважаючи на це, поширив його. Якщо ж цього не буде доведено, залишиться визнати, що Мороз діяв абсолютно в рамках закону, оприлюднивши зміст плівки саме з трибуни Верховної Ради та лише після того, як Мельниченко опинився у безпеці.

Другий. Плівка є автентичною, але тіло, знайдене під Таращею, не належить Гонгадзе. Справа тимчасово припиняється, поки Георгія Гонгадзе не буде знайдено. Живим чи мертвим.

Третій. Плівка є автентичною, а знайдене тіло належить Гонгадзе. В разі саме такого розвитку подій Мельниченко не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, бо, згідно зі ст. 16 Кримінального кодексу України, на яку він сам, до речі, і поспався у своїй відеозаяві, не є злочином дія, яка хоч і підпадає під ознаки діяння, передбаченого кримінальним законом, але скоєна в стані граничної необхідності, тобто

для усунення небезпеки, що загрожує інтересам держави, суспільним інтересам, особистості та правам певної особи чи інших громадян, якщо ця небезпека за цих обставин не могла бути усунена іншими засобами та якщо завдана шкода є менш значною, ніж та, якій запобігли. Численні ж твердження, що запис зроблено незаконно і тому він не може бути використаний у суді, я можу розцінити або як непрофесійні, або як політичні. Насправді закон вимагає отримувати судову санкцію на прослуховування розмов від органів дідання та слідства, а зовсім не від громадян, які досить часто таємно записують на аудіоплівку, як у них вимагають хабара, погрожують вбити, як вони визнають борги або батьківство та т.ін. І суди без жодних проблем визнають такі «аматорські» записи доказами, якщо вони, звичайно, автентичні та узгоджуються з іншими доказами у справах. Мельниченко ж не мав права не те що отримувати санкцію на прослуховування розмов Президента, а навіть звертатись по неї, бо він, по-перше, не є повноважною особою органів дідання чи слідства, а по-друге, жоден суддя України не має права санкціонувати підслуховування Президента. Якщо запис є автентичним, то зміст розмов, що містяться на касеті. «не тягне» на державну таємницю, але «тягне» на небезпеку, що загрожує інтересам держави та суспільним інтересам. Те, що, можливо, Президент та його підлеглі спілкуються між собою виключно за допомогою матюків, є їхньою особистою проблемою, а не державною таємницею, але те, що вони змовляються «давти» всіх, хто проти них, набагато серйозніше, і Мельниченко, який все це чув та не записав і не оприлюднив, мав би нести кримінальну відповідальність за недонесення (ст. 187 КК України).

Я осьбисто не чув, щоб хтось називав Президента України вбивцею. Навіть біля наметів радикальної молоді на Майдані Незалежності транспарант «Кучма — вбивця!?» висить саме зі знаком запитання.

- Знову ж таки постає запитання - чи можливо взагалі притягти Президента Кучму до кримінальної відповідальності на підставі свідчень майора СБУ Мельниченка та запису за умови його автентичності?

— Стаття 111 Конституції України встановлює загальну процедуру усунення Президента України з посади в порядку імпичменту. Першим етапом цієї процедури є ініціація питання про усунення Президента України з посади 226 голосами. Наступним кроком має бути створення спеціальної тимчасової слідчої комісії, до складу якої включаються спеціальний прокурор та спеціальні слідчі, але, як відомо, проблема в тому, що Президент України наклав вето на відповідний закон. Навіть якщо Верховна Рада подолає це вето двома третинами голосів, немає ніякої гарантії того, що Президент протягом десяти днів, як це передбачено ст. 94 Конституції України, підпише та оприлюднить його. Жодних законних механізмів змусити Президента підписати та оприлюднити такий закон насправді немає, тобто, за бажання Президента саботувати процедуру свого імпичменту, завадити йому ніхто не зможе. Отже, у цьому сенсі мають рацію ті, хто підозрює Президента в тому, що він, використовуючи прогаліни в чинному законодавстві, може перешкодити встановленню істини у справі Гонгадзе.

- Отже, пане Василенко, відповідно постає запитання: як, на Вашу думку судді з багаторічним стажем, людини, що, можливо, неодноразово стикалась з корупцією в правоохоронних органах, чи реально в Україні за нинішніх умов провести справді незалежні експертизи аудіозапису та страшної таращанської знахідки і чи законно звертатись за допомогою в проведенні цих експертиз до інших держав? Чи матиме експертиза, зроблена за межами України, доказову силу в українському суді?

— Почнемо з того, що ця справа безпрецедентна. Останнього разу у жахливому кримінальному злочині проти особи звинувачувався президент-людоджер Центральноафриканської Республіки Бокасса. Навіть Піночет не звинувачується у тому, що ОСОБИСТО віддавав накази про викрадення політичних опонентів та їх вбивства.

Тому, на мою думку, об'єктивне розслідування цієї справи та проведення незалежних експертиз у справах про злочини, у скоєнні яких підозрюються найвищі посадові особи, починаючи з самого Президента Л.Кучми, міністра МВС Кравченка, Генерального прокурора Потебенька, голови СБУ Деркача, голови ДПА Азарова, експертними структурами України просто нереальне. Тим більше зараз, коли всі експерти мають перед очима приклад таращанського судмедексперта, проти якого порушено кримінальну справу. Навіть у набагато менш значних кримінальних справах майже кожен звинувачений скаржиться на жахливі тортури з боку підлеглих пана Кравченка заради «вибиття» зізнань та на порушення термінів утримання під вартою, незаконні санкції на арешт з боку самого пана Потебенька та його підлеглих (можу навести навімання кілька десятків конкретних кримінальних справ, про які я неодноразово свідчив у пресі). Водночас Кримінально-процесуальний кодекс України передбачає, що БУДЬ-ЯКА особа, що має необхідні знання для дачі висновку з досліджуваних питань, може бути експертом. Закон України «Про експертизу» не заперечує можливості проведення експертизи за кордоном, якщо закордонні експерти погодяться стати перед українським судом та дати підписку про відповідальність за дачу свідомо незаконного висновку. Така експертиза може бути проведена в будь-якій з держав, з якою Україна має угоду про надання правової допомоги.

Розмову вела Роксоляна ХОМ'ЯК.

Постанова Верховної Ради України

Про заходи щодо прискорення розслідування справи стосовно зникнення журналіста Г. Гонгадзе

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Генеральній прокуратурі України прискорити розслідування справи стосовно зникнення журналіста Г. Гонгадзе з використанням результатів незалежних експертиз.
2. Генеральній прокуратурі України відрядити за кордон слідчого у справі зникнення журналіста Г. Гонгадзе для допиту майора М. Мельниченка щодо обставин, які йому стали відомі у зв'язку із зникненням журналіста Г. Гонгадзе.
3. Звернутися до Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) з проханням організувати проведення незалежних експертиз аудіозаписів, що стосуються зникнення журналіста Г. Гонгадзе, та експертиз для ідентифікації тіла, знайденого у Таращанському районі Київської області.
4. Кабінету Міністрів України профінансувати витрати, пов'язані з проведенням за кордоном незалежних експертиз та необхідних слідчих Дій.

Голова Верховної Ради України

І.Плющ

*м. Київ,
21 грудня 2000 року*

Хто стежив за Гонгадзе?

У справі зникнення журналіста Гонгадзе нині є щонайменше кілька відгалужень, кожне з яких претендує на загальнонаціональний скандал і у всіх них поведінка Генпрокура-тури має дещо дивний вигляд. А саме: не дана правова оцінка діям правоохоронців, експертів, і власне, підлеглим пана Потебенька в історії тілом, знайденим у таращанському лісі. Міністр внутрішніх справ Кравченко стверджує, що під час огляду тіла у лісі були допущені процесуальні порушення. Які саме, хто за це відповідав, які наслідки матиме це для ідентифікації тіла?

Народних депутатів, які привезли з Європи відеозапис свідчень офіцера Мельниченка, де він стверджує, що Гонгадзе «замовив» Кучма, брутально «доглянули» в аеропорту «Бориспіль». Чому змовчала прокуратура?

Нарешті, ще до свого зникнення Гонгадзе звернувся з заявою на ім'я Потебенька з приводу стеження за ним. Хто стежив, чи підтверджуються підозри журналіста щодо того, нібито це були підлеглі пана Кравченка? Потебенько не коментує.

Нарешті, автор і сам звертався із заявою на ім'я першого заступника міністра внутрішніх справ Джиги з приводу можливого стеження за мною. Було надано номери авто, в якому сиділи хлопці характерної зовнішності. Авто стояло під моїм будинком наступного після погроз дня. Ці погрози, до речі, були напередодні зникнення Гонгадзе. Відповіді я не отримав досі, у порушенні кримінальної справи відмовлено.

У разі, коли моя міліція не береже мене та моїх близьких, я мусив вдатися до власного дослідження. Зокрема, мене цікавило: чи справді МВС причетне до стеження за мною та Гонгадзе. А саме: колишнє сьоме управління МВС, яке нині називається Службою кримінального пошуку й займається старою як світ справою - зовнішнім, тобто прихованим спостереженням. І от що вдалося з'ясувати.

У будинку Управління кримінального пошуку (начальник управління - Пукач Олексій Іванович), що розташоване по вулиці Трутенка, 4 (неподалік від Академії СБУ) не так давно успішно знищили базу даних, напрацьовану протягом п'яти років цілим управлінням за кошти податків платників. Знищувались та переписувались журнали обліку та рапортів, спалювалася документація, яка свідчила про діяльність служби за часів керування МВС паном Кравченком. Причина єдина: служба не завжди займалася тим, для чого вона створена. Часто спостереження велося не за кримінальними елементами, а за народними депутатами, журналістами, представниками опозиції. Про це я вже інформував Ген прокуратуру через пресу. Реакції — жодної.

Нині хочу поінформувати доглядачів законності про таке. За моїми даними саме працівники УКП стежили за Гонгадзе. Причому двічі. Першого разу Гонгадзе повідомив про це Генпрокурора. Стеження було зняте, але за місяць поновлене. Команда на стеження за журналістом йшла від пана Кравченка. Він отримував доповідні з цього приводу. Писав доповідні міністрові начальник першого відділу УКП Михайло Пустовіт, якого через тиждень після заяви Гонгадзе до Генпрокуратури тихесенько відправили на пенсію. Нині його крісло гріє така собі Ганна Іваницька. **За Гонгадзе стежили два екіпажі. Перший постраждав після безрезультатної заяви Гонгадзе. Четверо випускників Академії МВС, прослуживши менше ніж півроку, залишили УКП. Трьох звільнили, одного перевели в інший підрозділ. Їхні прізвища: старший опер Володимир Ярошенко, його колеги Салашенко, Назарчук, Чеменко. Останнього - Сергія Олександровича Чеменко - спіткала не така зла доля як решту членів екіпажу, яких примусили писати рапорти про звільнення з органів,**

щоправда, пообіцявши поновити на службі через півроку, коли все стихне. Чеменка перевели до управління кримінального розшуку столичного управління внутрішніх справ. Звільнені оперативники так і не зрозуміли, за що їх «пішли». Сумлінно виконували команди начальства і раптом виходить «якась стаття в Інтернеті», після чого їх примушують іти геть...

За відомостями автора, члени другого екіпажу, які стежили за Гонгадзе, залишилися на службі, як власне й ті, хто стежив за моєю скромною персоною. І дуже хотілося б дізнатися від пана Потебенька прізвища цих людей та міру їхньої відповідальності перед законом, яку зони мусять понести - аби мені не вдаватися у подальше самостійне з'ясування імен цих героїв «невидимого фронту».

А раптом панові Потебеньку здається, що цей мій виступ дає підстави для порушення чергової кримінальної справи (скажімо, за недонесення інформації про скоєний злочин або ж про поширення через засоби масової інформації недостовірної інформації), прошу вважати цю статтю офіційним зверненням до правоохоронних органів. Щодо достовірності інформації, то можу повідомити: статус журналіста не дозволяє мені викривати джерела своєї інформації, чого я не зроблю за жодних обставин. Повідомлю лише, що у надійності цих джерел у мене не було підстав сумніватися жодного разу. А перевірити її власними силами немає можливостей і часу: на жаль, мої пошукові можливості набагато скромніші, ніж у всіх українських силовиків-правоохоронців.

Що ж до оприлюднення неперевірених даних у пресі, то у мене не залишилось іншої можливості. На жаль, звертатися із заявою до правоохоронних органів не зміг, оскільки маю підстави їм не довіряти. Щоправда, я намагався надати ці дані двом членам парламентської комісії із з'ясування обставин зникнення Георгія Гонгадзе. Проте обоє не виявили бажання з ними ознайомитись.

Поки що все.

Олег ЄЛЬЦОВ.

Виступ Лесі ГОНГАДЗЕ з трибуни Верховної Ради України 16 січня 2001 року

Шановні пані і панове! Я прошу зрозуміти мій стан. Тому що я не можу сконцентрувати свої думки так, як я хотіла б, я змушена вам прочитати те, що я хотіла б вам сказати.

Шановні народні обранці! Нині я стою перед вами після чотирьох довгих місяців нескінченного розпачу і очікування відповіді на страшне запитання: де мій син? Де мій Гіві, який 31 рік був зі мною? Певно, ніхто з вас не бажає своїй матері такого болю, якого зазнала я і моя родина через те, що свого єдиного сина я старалася виховати сміливим, правдивим і відвертим. І таким його знали ті, хто його любив, ті, хто його боявся і хто ненавидів його за правду.

Я звертаюсь нині до вас, сподіваючись, що ви допоможете врешті зупинити це страшне знущання, яке чинить наді мною і моїми близькими влада. Генпрокуратура, яка спільно з органами міліції, СБУ, під особистим контролем Президента веде справу Гонгадзе.

Хіба можна інакше назвати заяву Генпрокурора про те, що його цікавлять події тільки після 16 вересня 2000 року від дня зникнення мого сина.

Ще в липні, а саме 14, за моїм наполяганням Георгій звернувся до Генпрокурора Потебенька з відкритим листом-протестом проти кампанії цькування його і його колег по роботі правоохоронними органами і структурами. Син вказав на нахабне стеження за ним протягом останніх кількох тижнів, яке здійснювали особи на зелених «Жигулях» (номер 07309 КВ). Однак жодних заходів, щоб зупинити це свавілля, як і жодної відповіді від Генпрокурора Георгій так і не дочекався.

А вже після 16 вересня розпочалося неправомірне, неймовірне за своїм цинізмом і жорстокістю у ставленні до близьких Георгія ведення кримінальної справи.

Пригадую, як 18 вересня 2000 року, коли приїхали до Києва, слідчий Печерського райвідділу міліції міста Києва буквально вихопив у мене з рук без будь-якої фіксації, без акта вилучення військовий білет мого сина, копію його медичної картки, де були всі дані про поранення його в 1993 року в Грузії в Сухумі. Цією карткою пізніше розмахував тут, на трибуні Верховної Ради, міністр МВС Кравченко, звинувачуючи Георгія у тому, що він воював як найманець на боці Грузії, а значить, сам Георгій підпадає під кримінальну відповідальність.

Хоча всім було відомо, що мій 24-річний син Георгій Гонгадзе був у Сухумі під час війни як кореспондент грузинського інформаційного агентства в Україні і був поранений якраз тоді, як знімав на відеокамеру бойові дії біля ріки Гуміста. Тоді він одержав 26 осколкових поранень, від яких залишилися сліди в тілі: на руках, ногах, грудях і передпліччях.

Потім були і подальші намагання зробити мого сина жертвою якихось кримінальних розбірок, хуліганських дій, побутової помсти і так далі. Аби лиш за будь-яку ціну перевести зникнення мого сина Георгія з політичної у побутову кримінальну площину.

Бачачи всю мляву, зате спрямовану на дискредитацію Георгія, імітацію слідства я звернулася 27 жовтня 2000 року листовно особисто до Президента Леоніда Кучми та його дружини зі скаргою на Генпрокурора за його бездіяльність. Ані від гаранта Конституції, ані від Людмили Кучми відповіді я так і не дочекалася і сьогодні. Затем мої листи на порушення закону про звернення громадян були надіслані до того ж таки прокурора Потебенька.

Генпрокурор спромігся їх прочитати лише через півтора місяця. І то лише після того, як був змушений вибачитися по телефону переді мною за брехливу інформацію Генпрокуратури про те, що я начебто не зможу дати кров на ДНК через свою хворобу. Про страшну знахідку третього листопада в тарашанському лісі я дізналася з телебачення. Півтора місяця Генпрокуратура не давала мені жодної інформації, не викликала на опізнання тіла чи знайдених прикрас.

І тільки 11 грудня 2000 року до Львова приїхала група з Генпрокуратури Києва під керівництвом пана Баганця, у мене взяли кров на ДНК. І відразу після цієї психологічно тяжкої процедури мене повезли до Львівської обласної прокуратури на допит. Я була переконана, що мене допитують як потерпілу сторону, але виявляється й досі Генеральна прокуратура не визнає мене потерпілою.

Після багатогодинного виснажливого допиту начальник слідчого відділу Київської області пан Квітка заметушився, почав... підсовував мені швиденько підписувати кожний аркуш протоколу, я майже механічно продивлялася і підписувала аркуші. Раптом на останньому аркуші звернула увагу на речі, про які взагалі не йшлося на допиті. Прошу панство, прошу звернути... Про які не йшлося на допиті. В останньому абзаці було написано, начебто я визнавала наявність у сина великих боргів, яких він не мав змоги віддати і не мав чим платити працівникам редакції Інтернет-газети «Українська правда». Прошу панство, зрозумійте.

Нічого подібного я не казала, бо й подібних відомостей не мала, тому, обурена такою підступністю, я відірвала цей шматок від аркуша і подерла його. Лише пізніше, через кілька годин, мені стала зрозумілішою ця підступність пана Квітки, адже це було підтвердженням фальшивої версії Генпрокуратури про вигадані борги Георгія як причину його зникнення і вбивства. Цю версію прокуратура, як видно зі слів Потебенька, не залишає і сьогодні.

Я не буду переобтяжувати вас переліком численних правопорушень, що мали місце у процесі слідства. Про них зазначала і парламентська комісія і засоби масової інформації.

Найжахливішим для мене є те, що влада більше як два місяці цинічно жонглює темою: належить чи не належить тарашанське тіло моєму синові. Значить, щось постійно змінюється у владних планах у зв'язку з якимись невідомими мені обставинами. А останнім часом пан Потебенько висловлює свої сумніви щодо належності тарашанського тіла Георгію, незважаючи на результати експертизи на ДНК, а Президент майже одночасно повідомляє по телебаченню, що це розшматоване, розчленоване, понівечене тіло належить моєму синові Георгію. Як це зрозуміти, прошу вас?

Останній тиждень на мене і на родину чиниться тиск, щоб негайно поховати тіло. Мене закликають до християнської моралі. Уже літак, як сказали, готовий і цинкова труна готова, і місце на престижному... цвинтарі у Львові готове. Але я мати, я мама, я хочу знати, чії останки я віддаю землі, власне, чи це є останки мого сина. І хіба за християнським звичаєм є ховати тіло без голови? Я хочу знати причину загибелі. Коли це сталося? Я вимагаю, щоб мене і дружину Георгія Мирославу визнали потерпілою стороною, бо мій адвокат не має права ознайомитися з матеріалами кримінальної справи. Я хочу знати правду. Хто хотів загубити і загубив мого сина?

Я наполягаю на додатковій експертизі на ДНК з використанням матеріалів, взятих з тарашанського тіла у моїй присутності. Я медик, я 40 років працюю в медицині. Я бачила сотні трупів, я знаю, що таке труп. Я вимагаю визнання факту, дати вбивства і причину смерті моєї дитини. Не допускаю я поховання частини тіла. Слідство повинно віднайти голову і забезпечити її опізнання.

Я вимагаю, крім одержання тіла в місті Києві, тільки після виконаних усіх зазначених вимог я маю право визначити місце його поховання. Звертаюся до вас,

шановні дорогі депутати, підтримайте ці вимоги, які я, як мати, маю право ставити перед тими, хто дуже не хоче, щоб була встановлена правда.

З цієї трибуни я хочу сказати, що у своєму найбільшому горі я не одна. Мене підтримує дуже багато людей в Україні і в світі. Я щиро всім вдячна. Особливо я вдячна за підтримку нашій багатостраждальній матері - мамі журналіста Валерія Марченка, мужній Ніні Михайлівні. Її сина було знищено за те, що насмілився критикувати тоталітарну владу. Мій Георгій у своєму відкритому листі до Потебенька писав: «Я відомий тим, що відкрито критикую владу, можу задавати незручні запитання Президентів».

Тепер він цього вже не зробить. Але поки я жива, я хочу знати, що з ним насправді сталося. Думаю, на це мають право всі, хто знав і любив мого сина. Дякую всім за увагу.